

فصل نهم

کلاس‌ها: نگاهی عمیق‌تر: بخش I

اهداف

- نحوه استفاده از یک پوشاننده پیش‌پردازنده برای اجتناب از خطاهای آشکار که با کپی کردن بیش از یکبار فایل سرآیند در فایل کد منبع بوجود می‌آیند.
- آشنایی با مفهوم قلمرو کلاس و دسترسی به اعضاء کلاس از طریق نام یک شی، مراجعه به یک شی یا اشاره‌گر به یک شی.
- تعریف سازنده‌ها با آرگومان‌های پیش‌فرض.
- نحوه استفاده از سازنده‌ها برای انجام عملیات «خاتمه کار» بر روی یک شی قبل از نابود شدن و از بین رفتن آن.
- زمان فراخوانی سازنده‌ها و نابود کننده‌ها و ترتیب فراخوانی آنها.
- خطاهای منطقی که به هنگام برگشت دادن یک مراجعه به داده private توسط یک تابع عضو public رخ می‌دهند.
- انتصاب عضوهای داده یک شی به عضوهای یک شی دیگر با تخصیص Memberwise.

رئوس مطالب	
۹-۱	مقدمه
۹-۲	مبحث آموزشی: کلاس Time
۹-۳	قلمرو کلاس و دسترسی به اعضای کلاس
۹-۴	جداسازی واسط از پیاده‌سازی
۹-۵	توابع دسترسی و توابع یوتیلیتی
۹-۶	مبحث آموزشی کلاس Time: سازنده‌ها همراه با آرگومان‌های پیش فرض
۹-۷	نابودکننده‌ها
۹-۸	زمان فراخوانی سازنده‌ها و نابودکننده‌ها
۹-۹	مبحث آموزشی کلاس Time: برگشت دادن یک مراجعه به داده عضو private
۹-۱۰	تخصیص Memberwise
۹-۱۱	استفاده مجدد از نرم‌افزار
۹-۱۲	مبحث آموزشی مهندسی نرم‌افزار: شروع برنامه‌نویسی کلاس‌های سیستم ATM

۹-۱ مقدمه

در فصل‌های قبلی، به معرفی برخی از مفاهیم پایه در برنامه‌نویسی شی‌گرا در C++ پرداختیم. همچنین در ارتباط با روش و اسلوب توسعه و ایجاد برنامه‌هایمان صحبت کردیم: صفات و رفتار مقتضی برای هر کلاس را انتخاب می‌کنیم و به یک روش معین مشخص می‌سازیم که کدام شی‌ها از کلاس‌هایمان با شی‌های موجود در کتابخانه کلاس‌های استاندارد C++ برای برآورده کردن هر هدف برنامه می‌توانند همکاری کنند.

در این فصل، نگاهی عمیق‌تر به کلاس‌ها خواهیم داشت. از کلاس یکپارچه Time بعنوان یک مبحث آموزشی در این فصل (سه مثال) و فصل دهم (دو مثال) استفاده کرده‌ایم تا به بیان روش‌های ایجاد کلاس پردازیم. کار را با یک کلاس Time شروع می‌کنیم که نگاهی مجدد بر چندین ویژگی عرضه شده در فصل‌های قبلی داشته باشیم. همچنین این مثال به توصیف یک مفهوم اساسی در مهندسی نرم‌افزار C++ یعنی «پوشاننده پیش پردازنده» در ارتباط با فایل‌های سرآیند می‌پردازد تا از قرار گرفتن بیش از یکبار کد سرآیند در همان فایل کد منبع جلوگیری شود. زمانی که یک کلاس بتواند فقط یکبار تعریف شود، استفاده از چنین دستوردهنده‌های پیش‌پردازنده از وقوع خطاهای آشکار متعدد جلوگیری می‌کند.

سپس در ارتباط با قلمرو کلاس و رابطه موجود مابین اعضای کلاس صحبت خواهیم کرد. همچنین به توضیح اینکه چگونه کد سرویس‌گیرنده می‌تواند به اعضای public کلاس از طریق سه نوع «دستگیره» (نام شی، مراجعه به شی یا اشاره‌گر به شی) دسترسی پیدا کند، خواهیم پرداخت. همانطوری که خواهید

دید، اسامی شی و مراجعه‌ها می‌توانند به همراه عملگر انتخاب عضو (.) در دسترسی به اعضای **public** و اشاره‌گرها می‌توانند با عملگر انتخاب عضو (>) بکار گرفته شوند. در مورد توابع دسترسی که می‌توانند مبادرت به خواندن یا نمایش داده از یک شی نمایند صحبت خواهیم کرد. یکی از روش‌های رایج در استفاده از توابع دسترسی بررسی شرط‌ها به لحاظ برقرار یا برقرار نبودن (درست و غلط) است، همانند تابعی که بعنوان توابع خبره شناخته می‌شوند. همچنین به بررسی مفهوم و نظریه یک تابع یوتیلیتی (که تابع کمکی هم نامیده می‌شود) می‌پردازیم که یک تابع عضو **private** است که از عملیات توابع عضو کلاس **public** پشتیبانی می‌کند، اما نامزد استفاده توسط سرویس گیرنده‌های کلاس نیست.

در دومین مثال از کلاس **Time**، به بررسی نحوه ارسال آرگومان‌ها به سازنده‌ها و نمایش نحوه استفاده از آرگومان پیش فرض در یک سازنده می‌پردازیم که به کد سرویس گیرنده امکان مقداردهی اولیه شی‌های یک کلاس را با استفاده از آرگومان‌های گوناگون را می‌دهند. سپس در مورد یک تابع عضو خاص بنام سازنده صحبت می‌کنیم که بخشی از هر کلاس بوده و برای انجام «خاتمه کار» بر روی یک شی قبل از اینکه آن شی نابود شود بکار گرفته می‌شود. سپس به بررسی ترتیب فراخوانی سازنده‌ها و نابودکننده‌ها می‌پردازیم، چرا که عملکرد صحیح برنامه بستگی به مقداردهی درست شی‌های دارد که هنوز نابود نشده‌اند. آخرین مثالی که در بحث آموزشی کلاس **Time** در این فصل مطرح شده، به بررسی خطراتی می‌پردازد که از ضعف برنامه‌نویسی حاصل می‌شوند که در این مورد یک تابع عضو یک مراجعه به داده **private** برگشت می‌دهد. همچنین توضیح خواهیم داد که چگونه اینکار می‌تواند سبب از هم گسیختگی کپسول کلاس شده و به کد سرویس گیرنده اجازه دهد تا بطور مستقیم به داده شی دسترسی پیدا کند. این مثال نشان می‌دهد که شی‌های از یک کلاس می‌توانند با استفاده از تخصیص *memberwise* به دیگری تخصیص داده شوند، که در آن اعضای داده در شی قرار گرفته در سمت راست عملگر تخصیص به اعضای داده متناظر قرار گرفته در سمت چپ عملگر تخصیص، انتساب داده می‌شوند. همچنین این فصل حاوی بحثی در ارتباط با استفاده مجدد از نرم‌افزار است.

۹-۲ مبحث آموزشی: کلاس **Time**

در اولین مثال (شکل‌های ۹-۳ الی ۹-۱) مبادرت به ایجاد کلاس **Time** و یک برنامه راه‌انداز برای تست کلاس می‌کنیم. تا بدین مرحله از کتاب چندین کلاس ایجاد کرده‌ایم. در این بخش، نگاهی بر مفاهیم عرضه شده در فصل سوم و بیان اهمیت استفاده از «پوشاننده پیش‌پردازنده» در مهندسی نرم‌افزار **C++** خواهیم داشت. زمانیکه کلاسی بتواند فقط یکبار تعریف شود، استفاده از چنین دستوردهنده‌های پیش‌پردازنده از وقوع خطاهای آشکار مضاعف جلوگیری خواهد کرد.

```
1 // Fig. 9.1: Time.h
2 // Declaration of class Time.
```



```

3 // Member functions are defined in Time.cpp
4
5 // prevent multiple inclusions of header file
6 #ifndef TIME_H
7 #define TIME_H
8
9 // Time class definition
10 class Time
11 {
12 public:
13     Time(); // constructor
14     void setTime( int, int, int ); // set hour, minute and second
15     void printUniversal(); // print time in universal-time format
16     void printStandard(); // print time in standard-time format
17 private:
18     int hour; // 0 - 23 (24-hour clock format)
19     int minute; // 0 - 59
20     int second; // 0 - 59
21 }; // end class Time
22
23 #endif

```

شکل ۹-۱ | تعریف کلاس Time.

تعریف کلاس Time

تعریف کلاس (شکل ۹-۱) حاوی نمونه اولیه (خطوط 13-16) برای توابع عضو `setTime`، `Time`، `printUniversal` و `printStandard` است. همچنین کلاس شامل اعضای صحیح خصوصی (`private`) بنام‌های `hour`، `minute` و `second` در خطوط 18-20 می‌باشد. اعضای داده خصوصی `Time` می‌تواند فقط از طریق چهار تابع عضو خود در دسترس قرار گیرند. در فصل ۱۲ به معرفی سومین تصریح‌کننده دسترسی بنام `protected` خواهیم پرداخت، زمانیکه به بررسی توارث و نقش آن در برنامه‌نویسی شی‌گرا پرداختیم.

برنامه‌نویسی ایده‌آل

برای افزایش خوانایی و وضوح برنامه، از هر تصریح‌کننده دسترسی فقط یکبار در همه تعریف کلاس استفاده کنید. ابتدا اعضای `public` را قرار دهید، که پیدا کردن آنها آسان باشد.

مهندسی نرم‌افزار

هر عنصر از کلاس باید در دید `private` قرار داشته باشد، مگر اینکه مسلم گردد آن عنصر نیاز به میدانی با دید `public` دارد.

در برنامه شکل ۹-۱ توجه کنید که تعریف کلاس در پوشاننده پیش‌پردازنده احاطه شده است (خطوط 23 تا 57):

```

// prevent multiple inclusions of header file
# ifndef TIME_H
# define TIME_H
...
# endif

```

زمانیکه برنامه‌های بزرگتر ایجاد می‌کنیم، تعاریف و اعلان‌های دیگر هم در فایل‌های سرآیند جای داده خواهند شد. پوشاننده پیش‌پردازنده فوق سبب می‌شود تا از تکرار کد مابین `#ifndef` (به معنی "if not")

کلاس‌ها: نگاه‌ی عمیق‌تر: بخش I فصل نهم ۲۵۹

"defined" و **#endif** اجتناب شود اگر شامل نام TIME_H بوده و تعریف شده باشد. اگر سرآیند قبلاً در فایلی بکار گرفته نشده باشد، نام TIME_H توسط دستور دهنده **#define** تعریف شده و فایل سرآیند بکار گرفته خواهد شد. اگر سرآیند قبلاً استفاده شده باشد TIME_H تعریف شده و فایل سرآیند مجدداً در برنامه وارد نخواهد شد.

اجتناب از خطا

از دستوردهنده‌های پیش‌پردازنده **#define** و **#endif** بعنوان پوشاننده پیش‌پردازنده استفاده کنید تا از وارد کردن بیش از یکبار فایل‌های سرآیند به برنامه جلوگیری شود.

برنامه‌نویسی ایده‌آل

در نام فایل سرآیند از حروف بزرگ به همراه نقطه بجای خط زیرین در دستوردهنده‌های پیش‌پردازنده **#define** و **#ifndef** از یک فایل سرآیند استفاده کنید.

توانع عضو کلاس Time

در برنامه شکل ۲-۹، سازنده Time در خطوط 14-17 مبادرت به مقداردهی اولیه اعضای داده با صفر کرده است (یعنی زمان جهانی معادل با 12 AM). با اینکار مطمئن خواهیم شد که شی کار خود را از یک وضعیت یا حالت پایدار آغاز خواهد کرد. مقادیر اشتباه یا نامعتبر نمی‌توانند در اعضای داده یک شی Time ذخیره شوند، چرا که سازنده به هنگام ایجاد شی Time فراخوانی شده و تمام فعالیت‌های که توسط یک سرویس‌گیرنده به منظور تغییر دادن اعضای داده صورت می‌گیرد، توسط تابع setTime بدقت بررسی می‌شود. توجه به این نکته مهم است که برنامه‌نویس قادر به تعریف چندین سازنده سربارگذاری شده برای یک کلاس باشد.

```
1 // Fig. 9.2: Time.cpp
2 // Member-function definitions for class Time.
3 #include <iostream>
4 using std::cout;
5
6 #include <iomanip>
7 using std::setfill;
8 using std::setw;
9
10 #include "Time.h" // include definition of class Time from Time.h
11
12 // Time constructor initializes each data member to zero.
13 // Ensures all Time objects start in a consistent state.
14 Time::Time()
15 {
16     hour = minute = second = 0;
17 } // end Time constructor
18
19 // set new Time value using universal time; ensure that
20 // the data remains consistent by setting invalid values to zero
21 void Time::setTime( int h, int m, int s )
22 {
23     hour = ( h >= 0 && h < 24 ) ? h : 0; // validate hour
24     minute = ( m >= 0 && m < 60 ) ? m : 0; // validate minute
25     second = ( s >= 0 && s < 60 ) ? s : 0; // validate second
26 } // end function setTime
27
```



```

28 // print Time in universal-time format (HH:MM:SS)
29 void Time::printUniversal()
30 {
31     cout << setfill( '0' ) << setw( 2 ) << hour << ":"
32         << setw( 2 ) << minute << ":" << setw( 2 ) << second;
33 } // end function printUniversal
34
35 // print Time in standard-time format (HH:MM:SS AM or PM)
36 void Time::printStandard()
37 {
38     cout << ( ( hour == 0 || hour == 12 ) ? 12 : hour % 12 ) << ":"
39         << setfill( '0' ) << setw( 2 ) << minute << ":" << setw( 2 )
40         << second << ( hour < 12 ? " AM" : " PM" );
41 } // end function printStandard

```

شکل ۲-۹ | تعریف تابع عضو کلاس Time.

نمی‌توان اعضای داده یک کلاس را در مکانی که در بدنه کلاس اعلان شده‌اند، مقداردهی اولیه کرد. شدت توصیه می‌شود که این اعضای داده توسط سازنده کلاس مقداردهی اولیه شوند. همچنین می‌توان توسط تابع `set` کلاس `Time` مبادرت به تخصیص مقادیر به داده‌های عضو کرد. [نکته: در فصل دهم نشان خواهیم داد که فقط اعضای داده `static const` یک کلاس از نوع‌های صحیح یا `enum` را می‌توان در بدنه کلاس مقداردهی اولیه کرد.].

خطای برنامه‌نویسی

اقدام به مقداردهی صریح اولیه یک عضو داده غیراستاتیک از یک کلاس در تعریف کلاس، خطای

نحوی است.

تابع `setTime` در خطوط 21-26 یک تابع `public` است که سه پارامتر `int` اعلان کرده و از آنها برای تنظیم زمان استفاده می‌کند. یک عبارت شرطی مبادرت به تست هر آرگومان می‌کند تا تعیین کنید که آیا مقدار موجود در محدوده خاص قرار دارد یا خیر. برای مثال، مقدار `hour` در خط 23 بایستی بزرگتر یا برابر صفر و کوچکتر از 24 باشد، چرا که در فرمت جهانی زمان، ساعت یک مقدار صحیح از صفر تا 23 است (برای مثال، 1PM نشاندهنده ساعت 13 و 11PM نشاندهنده 23 است، نیمه شب برابر ساعت 0 و نیمروز برابر ساعت 12 است). به همین ترتیب، مقادیر `minute` و `second` (خطوط 24 و 25) بایستی بزرگتر یا برابر صفر و کمتر از 60 باشند. هر مقداری خارج از این محدوده‌ها با صفر تنظیم می‌شود تا مطمئن شویم که شی `Time` همیشه حاوی داده سازگار است، در اینحالت حتی اگر آرگومان‌های ارسالی به تابع `setTime` صحیح نباشند، داده‌های شی همیشه در محدود صحیح نگهداری خواهند شد. در این مثل، صفر یک مقدار سازگار برای `hour`، `minute` و `second` است. مقدار ارسالی به `setTime` یک مقدار صحیح خواهد بود اگر در محدوده تعیین شده قرار داشته باشد. بنابر این هر عددی در محدوده 0-23 یک مقدار صحیح برای `hour` تلقی خواهد شد. با این همه، یک مقدار سازگار، ضرورتاً نمی‌تواند یک مقدار صحیح باشد. اگر `setTime` مبادرت به تنظیم `hour` با صفر کند به این دلیل که آرگومان دریافتی خارج از

محدوده است، پس فقط **hour** (ساعت) در صورتی صحیح خواهد بود که زمان جاری همزمان با نیمه شب باشد.

تابع **printUniversal** (خطوط 29-33 از شکل ۲-۹) هیچ آرگومانی دریافت نمی‌کند و تاریخ را برحسب فرمت جهانی زمان، متشکل از سه جفت کولن متمایز کننده ارقام برای ساعت، دقیقه و ثانیه چاپ می‌کند. برای مثال اگر زمان 1:30:07PM باشد، تابع **printUniversal** مقدار 13:30:07 برگشت می‌دهد. دقت کنید که در خط 31 از تابع **setfill** برای مشخص کردن کاراکتر پرکننده استفاده شده است که مبادرت به نمایش یک مقدار صحیح در خروجی در یک فیلد بجای ارزش عددی از ارقام می‌کند. بطور پیش فرض، کاراکترهای پرکننده در سمت چپ ارقام یک عدد ظاهر می‌شوند. در این مثال، اگر مقدار **minute** (دقیقه) برابر 2 باشد، بصورت 02 به نمایش در خواهد آمد، چرا که کاراکتر پرکننده با صفر ('0') تنظیم شده است. اگر عددی که قرار است در خروجی قرار گیرد کل فیلد تعیین شده را در برگیرد، کاراکتر پرکننده به نمایش در نخواهد آمد. توجه کنید زمانیکه کاراکتر پرکننده با **setfill** همراه می‌شود، این کاراکتر بر روی مابقی مقادیری که در پهنای آن فیلد به نمایش در خواهند آمد، هم اعمال خواهد گردید. نقطه مقابل آن **setw** است که فقط بر روی مقدار بعدی به نمایش در آمده اعمال می‌شود.

تابع **printStandard** (خطوط 36-41) هیچ آرگومانی دریافت نمی‌کند و تاریخ را در فرمت استاندارد زمانی به نمایش در می‌آورد. این فرمت متشکل از مقادیر ساعت، دقیقه و ثانیه است که توسط کولن‌های که بدنبال آن AM یا PM قرار دارد از هم جدا شده‌اند (مانند 1:27:06 PM). همانند تابع **printUniversal** تابع **printStandard** از **setfill('0')** برای قالب‌بندی دقیقه و ثانیه بعنوان دو مقدار رقمی با دنباله صفر در صورت نیاز استفاده کرده است. در خط 38 از عملگر شرطی (?:) برای تعیین نمایش مقدار ساعت استفاده شده است. اگر ساعت برابر 0 یا 12 (AM یا PM) باشد بصورت 12 و در غیر اینصورت ساعت بصورت مقداری از 1 تا 11 به نمایش در خواهد آمد. عملگر شرطی بکار رفته در خط 40 تعیین می‌کند که آیا AM یا PM به نمایش در آید یا خیر.

تعریف توابع عضو خارج از تعریف کلاس: قلمرو کلاس

حتی در صورتیکه یک تابع عضو در تعریف کلاسی اعلان شده باشد می‌تواند در خارج از تعریف کلاس، تعریف گردد (و به کلاس از طریق عملگر باینری تفکیک قلمرو مرتبط شود)، که هنوز هم تابع عضو در درون قلمرو کلاس قرار خواهد داشت، به این معنی که نام تابع فقط توسط اعضای دیگر کلاس شناخته شده خواهد بود مگر اینکه از طریق شیئی از کلاس مورد مراجعه قرار گیرد یا اشاره‌گری به یک شی از کلاس یا عملگر باینری تفکیک قلمرو بکار گرفته شود.

اگر تابع عضوی در بدنه یک کلاس تعریف شده باشد، کامپایلر C++ مبادرت به فراخوانی inline آن تابع خواهد کرد. توابع عضو تعریف شده در خارج از تعریف کلاس می‌توانند بصورت صریح و خطی و توسط کلمه کلیدی *inline* فراخوانی شوند.

توابع عضو در مقابل توابع سراسری

نکته جالب توجه در این است که توابع عضو *printUniversal* و *printStandard* هیچ آرگومانی دریافت نمی‌کنند. به این دلیل که این توابع عضو بصورت غیرصریح می‌دانند که باید اعضای داده‌شی *Time* را به هنگام فعال شدن چاپ کنند. چنین عملی فراخوانی توابع عضو را به نسبت توابع عادی در برنامه نویسی روالی بسیار مختصر می‌کند.

استفاده از کلاس *Time*

پس از اینکه کلاس *Time* تعریف شد، می‌توان از آن بعنوان یک نوع در اعلان شی، آرایه و اشاره‌گر بصورت زیر استفاده کرد:

```
Time sunset; // object of type Time
Time arrayOfTimes [5], // array of 5 Time objects
Time &dinnerTime = swnset; // reference to a Time object
Time *timePtr = &dinnerTime, // pointer to a Time object
```

در برنامه شکل ۳-۹ از کلاس *Time* استفاده شده است. خط 12 مبادرت به نمونه‌سازی یک شی منفرد از کلاس *Time* بنام *t* می‌کند. زمانیکه یک شی معرفی می‌شود، سازنده *Time* برای مقداردهی اولیه هر داده عضو *private* با صفر فراخوانی می‌شود سپس، خطوط 16 و 18 زمان را با فرمت‌های استاندارد و جهانی برای تایید اینکه اعضا بدرستی مقداردهی اولیه شده‌اند چاپ می‌کنند. خط 20 مبادرت به تنظیم زمان جدید با فراخوانی تابع عضو *setTime* کرده و خطوط 24 و 26 مجدداً زمان را در هر دو فرمت چاپ می‌کنند. خط 28 مبادرت به استفاده از تابع *setTime* برای تنظیم اعضای داده با مقادیر اشتباه می‌کند. در اینحالت تابع *setTime* این اشتباه را تشخیص داده و مقادیر اشتباه را با صفر تنظیم می‌نماید تا شی در یک وضعیت سازگار (پایدار) باقی بماند. سرانجام، خطوط 33 و 35 زمان را در هر دو فرمت چاپ می‌کنند.

نگاهی جلوتر ترکیب و توارث

غالباً، کلاس‌ها مجبور نیستند از «ابتدا» ایجاد شوند. بجای آن می‌توانند حاوی شی‌های از کلاس‌های دیگر بعنوان اعضا باشند یا می‌توانند از کلاس‌های دیگر مشتق شوند تا صفات و رفتارهای برای استفاده کلاس‌های جدید فراهم آورند. چنین قابلیت‌هایی که بعنوان استفاده مجدد از نرم‌افزار شناخته می‌شود می‌تواند در نگهداری کد و کارایی برنامه‌نویسی نقش مهمی بازی کند. وارد کردن شی‌های کلاس بعنوان اعضای کلاس‌های دیگر، ترکیب (یا تجمع) نامیده می‌شود و در فصل دهم توضیح داده شده است. مشتق کردن کلاس‌های جدید از کلاس‌های موجود، توارث نامیده می‌شود و در فصل دوازدهم به توضیح آن پرداخته شده است.

کلاس‌ها: نگاه‌ی عمیق‌تر: بخش I فصل نهم ۲۶۳

```
1 // Fig. 9.3: fig09_03.cpp
2 // Program to test class Time.
3 // NOTE: This file must be compiled with Time.cpp.
4 #include <iostream>
5 using std::cout;
6 using std::endl;
7
8 #include "Time.h" // include definition of class Time from Time.h
9
10 int main()
11 {
12     Time t; // instantiate object t of class Time
13
14     // output Time object t's initial values
15     cout << "The initial universal time is ";
16     t.printUniversal(); // 00:00:00
17     cout << "\nThe initial standard time is ";
18     t.printStandard(); // 12:00:00 AM
19
20     t.setTime( 13, 27, 6 ); // change time
21
22     // output Time object t's new values
23     cout << "\n\nUniversal time after setTime is ";
24     t.printUniversal(); // 13:27:06
25     cout << "\nStandard time after setTime is ";
26     t.printStandard(); // 1:27:06 PM
27
28     t.setTime( 99, 99, 99 ); // attempt invalid settings
29
30     // output t's values after specifying invalid values
31     cout << "\n\nAfter attempting invalid settings:"
32           << "\nUniversal time: ";
33     t.printUniversal(); // 00:00:00
34     cout << "\nStandard time: ";
35     t.printStandard(); // 12:00:00 AM
36     cout << endl;
37     return 0;
38 } // end main
```

```
The initial universal time is 00:00:00
The initial standard time is 12:00:00 AM

Universal time after setTime is 13:27:06
Standard time after setTime is 1:27:06 PM

After attempting invalid settings:
Universal time: 00:00:00
Standard time: 12:00:00 AM
```

شکل ۹-۳ | برنامه تست کلاس Time.

سایرشی

افراد کم تجربه در برنامه‌نویسی شی‌گرا تصور می‌کنند که بایستی شی‌ها بکلی بزرگ باشند چرا که آنها حاوی اعضای داده و توابع عضو می‌باشند. به لحاظ منطقی این تصور صحیح است، و برنامه‌نویس می‌تواند چنین ذهنیتی داشته باشد. با این همه، به لحاظ فیزیکی این امر صادق نیست.

۹-۳ قلمرو کلاس و دسترسی به اعضاء کلاس

اعضای داده کلاس (متغیرهای اعلان شده در تعریف کلاس) و توابع عضو (توابع اعلان شده در تعریف کلاس) به قلمرو کلاس تعلق دارند. توابع غیرعضو در قلمرو فایل جای دارند.

در درون قلمرو یک کلاس، اعضای کلاس بلادرنگ توسط تمام توابع عضو کلاس در دسترس بوده و می‌تواند توسط نام مورد مراجعه قرار گیرند. خارج از قلمرو کلاس، اعضای کلاس **public** از طریق یک دستگیره یا هندل به شی، مورد مراجعه قرار می‌گیرند. نوع شی، مراجعه یا اشاره‌گر تصریح‌کننده واسط دسترس‌پذیر برای سرویس‌گیرنده هستند.

توابع عضو یک کلاس می‌توانند سربارگذاری شوند، اما فقط توسط توابع عضو دیگر آن کلاس چنین کاری امکان‌پذیر است. برای سربارگذاری یک تابع عضو، کافایت در تعریف کلاس یک نمونه اولیه برای هر نسخه از تابع سربارگذاری شده تدارک دید و یک تعریف تابع مجزا برای هر نسخه از تابع در نظر گرفت.

متغیرهای اعلان شده در یک تابع عضو دارای قلمرو بلوکی بوده و فقط در آن تابع شناخته می‌شوند. اگر یک تابع عضو، تغییری با همان نام بعنوان متغیر با قلمرو کلاس تعریف نماید، متغیر قرار گرفته در قلمرو کلاس توسط متغیر قلمرو بلوکی در قلمرو بلوک پنهان خواهد شد. به چنین متغیر پنهان شده‌ای می‌توان با قرار دادن نام متغیر قبل از نام کلاس به همراه عملگر تفکیک قلمرو (:): دسترسی پیدا کرد. متغیرهای پنهان شده سراسری می‌توانند با استفاده از عملگر غیرباینری تفکیک قلمرو در دسترس قرار گیرند (فصل ششم). با استفاده از عملگر انتخاب عضو (.) قبل از نام یک شی یا با مراجعه به یک شی می‌توان به اعضای شی دسترسی پیدا کرد. استفاده از عملگر انتخاب عضو (>) قبل از یک اشاره‌گر به یک شی می‌توان به اعضای شی دسترسی پیدا کرد.

در برنامه شکل ۴-۹ از یک کلاس ساده بنام **Count** در خطوط 25-8 به همراه عضو داده **private** بنام **x** از نوع **int** (خط 24)، تابع عضو **public** بنام **setX** (خطوط 15-12) و تابع عضو **public** بنام **print** (خطوط 21-18) استفاده شده تا به توضیح نحوه دسترسی به اعضای یک کلاس با استفاده از عملگرهای انتخاب عضو پردازیم. برای ساده‌تر شدن موضوع، این کلاس کوچک را در همان فایل تابع **main** قرار داده‌ایم که از آن استفاده کند. در خطوط 31-29 سه متغیر مرتبط با نوع **Count** بنام‌های **counter** (یک شی **Count**)، **counterPtr** (یک اشاره‌گر به شی **Count**) و **counterRef** (یک مراجعه به شی **Count**) ایجاد شده است. متغیر **counterRef** به **counter** مراجعه دارد و متغیر **counterPtr** به **counter** اشاره می‌کند. در خطوط 35-34 و 39-38 توجه کنید که برنامه می‌تواند توابع عضو **setX** و **print** را با استفاده از عملگر نقطه انتخاب عضو (.) به همراه نام شی (**counter**) یا مراجعه‌ای به شی (**counterRef**) که نام دیگر **counter** است فراخوانی کند. به همین ترتیب، خطوط 43-42 نشان می‌دهند که برنامه می‌تواند توابع عضو **setX** و **print** را با استفاده از یک اشاره‌گر (**countPtr**) و عملگر انتخاب عضو (>) فراخوانی نماید.

کلاس‌ها: نگاه‌ی عمیق‌تر: بخش I فصل نهم ۲۶۵

```
1 // Fig. 9.4: fig09_04.cpp
2 // Demonstrating the class member access operators . and ->
3 #include <iostream>
4 using std::cout;
5 using std::endl;
6
7 // class Count definition
8 class Count
9 {
10 public: // public data is dangerous
11     // sets the value of private data member x
12     void setX( int value )
13     {
14         x = value;
15     } // end function setX
16
17     // prints the value of private data member x
18     void print()
19     {
20         cout << x << endl;
21     } // end function print
22
23 private:
24     int x;
25 }; // end class Count
26
27 int main()
28 {
29     Count counter; // create counter object
30     Count *counterPtr = &counter; // create pointer to counter
31     Count &counterRef = counter; // create reference to counter
32
33     cout << "Set x to 1 and print using the object's name: ";
34     counter.setX( 1 ); // set data member x to 1
35     counter.print(); // call member function print
36
37     cout << "Set x to 2 and print using a reference to an object: ";
38     counterRef.setX( 2 ); // set data member x to 2
39     counterRef.print(); // call member function print
40
41     cout << "Set x to 3 and print using a pointer to an object: ";
42     counterPtr->setX( 3 ); // set data member x to 3
43     counterPtr->print(); // call member function print
44     return 0;
45 } // end main
```

Set x to 1 and print using the object's name: 1
Set x to 2 and print using a reference to an object: 2
Set x to 3 and print using a pointer to an object: 3

شکل ۹-۴ | دسترسی به توابع عضو یک شی از طریق نوع شی.

۹-۴ جداسازی واسط از پیاده‌سازی

در فصل سوم، شروع به وارد کردن تعریف کلاس و تعریف تابع عضو در یک فایل کردیم. سپس به توضیح نحوه جداسازی این کد به دو فایل پرداختیم، یک فایل سرآیند برای تعریف کلاس (یعنی واسط کلاس) و فایل کد منبع برای تعریف تابع عضو کلاس (یعنی پیاده‌سازی کلاس). بخاطر دارید که با انجام اینکار انجام تغییرات در برنامه‌ها آسانتر می‌شود، تا آنجا که به سرویس‌گیرندگان کلاس مربوط می‌شود، تغییر در پیاده‌سازی کلاس تاثیری در سرویس‌گیرنده ندارد تا مادامیکه واسط تدارک دیده شده توسط کلاس برای سرویس‌گیرنده بدون تغییر باقی مانده باشد.

البته اینکار به همین سادگی هم نیست. سرآیند حاوی برخی از قسمت‌های پیاده‌سازی بوده و اشاره بسیار جزئی به دیگران دارند. برای مثال، توابع عضو **Inline** (خطی)، نیاز دارند در یک فایل سرآیند قرار داشته باشند، از اینروست که به هنگام کامپایل شدن یک سرویس‌گیرنده، سرویس‌گیرنده می‌تواند حاوی تعریف تابع **inline** باشد. اعضای **private** یک کلاس در فایل سرآیند تعریف کلاس لیست می‌شوند، از اینروست که این اعضا در دید سرویس‌گیرنده‌ها قرار دارند حتی اگر سرویس‌گیرنده‌ها قادر به دسترسی به اعضای **private** نباشند. در فصل دهم، با نحوه استفاده از «کلاس پروکسی» برای پنهان کردن داده **private** یک کلاس از دید سرویس‌گیرنده‌ها آشنا خواهید شد.

۹-۵ توابع دسترسی و توابع یوتیلیتی

توابع دسترسی قادر به خواندن و نمایش داده‌ها هستند. یکی دیگر از کاربردهای رایج توابع دسترسی در تست برقراری یا عدم برقراری شرط‌ها است، به چنین توابعی، توابع پیشگو یا مسند می‌گویند. مثالی از یک تابع مسند می‌تواند تابع **isEmpty** برای هر کلاس حامل باشد، کلاسی که قادر به نگهداری شی‌های متعدد است، نظیر یک لیست پیوندی، یک پشته یا صف. برنامه می‌تواند با تست **isEmpty** قبل از مبادرت به خواندن ایتِم دیگری از شی حامل، اطمینان حاصل کند. می‌توان از تابع مسند **isFull** برای تست یک کلاس حامل استفاده کرده و تعیین کرد که آیا دارای فضای اضافی هست یا خیر. توابع مسند مناسب برای کلاس **Time** می‌تواند **isAM** و **isPM** باشد.

برنامه بکار رفته در شکل‌های ۹-۷ الی ۹-۵ به توضیح مفهوم یک تابع یوتیلیتی (تابع کمکی هم نامیده می‌شود) می‌پردازد. یک تابع یوتیلیتی بخشی از واسط **public** یک کلاس نیست، ترجیحاً یک تابع عضو **private** است که از عملیات توابع عضو کلاس **public** پشتیبانی می‌کند. توابع یوتیلیتی نامزد استفاده از سرویس‌گیرنده‌های یک کلاس نیستند (اما می‌توانند توسط **friend** یک کلاس بکار گرفته شوند، همانطوری که در فصل دهم شاهد خواهید بود). کلاس **SalesPerson** (شکل ۹-۵) یک آرایه ۱۲ عنصری از فروش دوازده ماهه (خط ۱۶) و نوع اولیه برای سازنده کلاس و توابع عضو که آرایه را دستکاری می‌کنند، اعلان کرده است.

```
1 // Fig. 9.5: SalesPerson.h
2 // SalesPerson class definition.
3 // Member functions defined in SalesPerson.cpp.
4 #ifndef SALESP_H
5 #define SALESP_H
6
7 class SalesPerson
8 {
9 public:
10     SalesPerson(); // constructor
11     void getSalesFromUser(); // input sales from keyboard
12     void setSales( int, double ); // set sales for a specific month
13     void printAnnualSales(); // summarize and print sales
14 private:
15     double totalAnnualSales(); // prototype for utility function
16     double sales[ 12 ]; // 12 monthly sales figures
```


کلاس‌ها: نگاه‌ی عمیق‌تر: بخش I فصل نهم ۲۶۷

```
17 }; // end class SalesPerson
18
19 #endif
```

شکل ۹-۵ | تعریف کلاس SalesPerson.

در برنامه شکل ۹-۶ سازنده SalesPerson (خطوط 15-19) مبادرت به مقداردهی اولیه آرایه sales با صفر کرده است. تابع عضو سراسری setSales (خطوط 36-43) مبادرت به تنظیم فروش برای یک ماه در آرایه sales می‌کند. تابع عضو سراسری public بنام printAnnualSales (خطوط 46-51) مجموع فروش دوازده ماهه را چاپ می‌کند. تابع یوتیلیتی خصوصی (private) بنام totalAnnualSales (خطوط 54-62) مجموع فروش دوازده ماهه را با استفاده از printAnnualSales بدست می‌آورد. در برنامه شکل ۹-۷، توجه کنید که کاربرد تابع main فقط در فراخوانی پشت سرهم توابع عضو بوده و دارای عبارات کنترلی نمی‌باشد. منطق کار با آرایه sales در این است که این آرایه بطور کامل در توابع عضو کلاس SalesPerson کپسوله شود.

```
1 // Fig. 9.6: SalesPerson.cpp
2 // Member functions for class SalesPerson.
3 #include <iostream>
4 using std::cout;
5 using std::cin;
6 using std::endl;
7 using std::fixed;
8
9 #include <iomanip>
10 using std::setprecision;
11
12 #include "SalesPerson.h" // include SalesPerson class definition
13
14 // initialize elements of array sales to 0.0
15 SalesPerson::SalesPerson()
16 {
17     for ( int i = 0; i < 12; i++ )
18         sales[ i ] = 0.0;
19 } // end SalesPerson constructor
20
21 // get 12 sales figures from the user at the keyboard
22 void SalesPerson::getSalesFromUser()
23 {
24     double salesFigure;
25
26     for ( int i = 1; i <= 12; i++ )
27     {
28         cout << "Enter sales amount for month " << i << ": ";
29         cin >> salesFigure;
30         setSales( i, salesFigure );
31     } // end for
32 } // end function getSalesFromUser
33
34 // set one of the 12 monthly sales figures; function subtracts
35 // one from month value for proper subscript in sales array
36 void SalesPerson::setSales( int month, double amount )
37 {
38     // test for valid month and amount values
39     if ( month >= 1 && month <= 12 && amount > 0 )
40         sales[ month - 1 ] = amount; // adjust for subscripts 0-11
41     else // invalid month or amount value
42         cout << "Invalid month or sales figure" << endl;
43 } // end function setSales
44
45 // print total annual sales (with the help of utility function)
```



```
46 void SalesPerson::printAnnualSales()
47 {
48     cout << setprecision( 2 ) << fixed
49         << "\nThe total annual sales are: $"
50         << totalAnnualSales() << endl; // call utility function
51 } // end function printAnnualSales
52
53 // private utility function to total annual sales
54 double SalesPerson::totalAnnualSales()
55 {
56     double total = 0.0; // initialize total
57
58     for ( int i = 0; i < 12; i++ ) // summarize sales results
59         total += sales[ i ]; // add month i sales to total
60
61     return total;
62 } // end function totalAnnualSales
```

شکل ۹-۶ | تعریف تابع عضو کلاس SalesPerson.

```
1 // Fig. 9.7: fig09_07.cpp
2 // Demonstrating a utility function.
3 // Compile this program with SalesPerson.cpp
4
5 // include SalesPerson class definition from SalesPerson.h
6 #include "SalesPerson.h"
7
8 int main()
9 {
10     SalesPerson s; // create SalesPerson object s
11
12     s.getSalesFromUser(); // note simple sequential code;
13     s.printAnnualSales(); // no control statements in main
14     return 0;
15 } // end main
```

```
Enter sales amount for month 1: 5314.76
Enter sales amount for month 2: 4292.38
Enter sales amount for month 3: 4589.83
Enter sales amount for month 4: 5534.03
Enter sales amount for month 5: 4376.34
Enter sales amount for month 6: 5698.45
Enter sales amount for month 7: 4439.22
Enter sales amount for month 8: 5893.57
Enter sales amount for month 9: 4909.67
Enter sales amount for month 10: 5123.45
Enter sales amount for month 11: 4024.97
Enter sales amount for month 12: 5923.92

The total annual sales are: $60120.59
```

شکل ۹-۷ | تابع یوتیلیتی.

۹-۶ مبحث آموزشی کلاس Time: سازنده‌ها همراه با آرگومان‌های پیش‌فرض

برنامه بکار رفته در شکل‌های ۸-۹ الی ۱۰-۹ کارایی کلاس Time را با توضیح نحوه ارسال آرگومان بصورت غیرصریح به یک سازنده افزایش داده‌اند. سازنده تعریف شده در شکل ۲-۹ مبادرت به مقداردهی اولیه ساعت، دقیقه و ثانیه با صفر می‌کند (یعنی نیمه شب در فرمت جهانی). همانند توابع دیگر، سازنده‌ها می‌توانند تعیین‌کننده آرگومان‌های پیش‌فرض باشند. خط 13 از برنامه شکل ۸-۹ سازنده Time را که شامل آرگومان‌های پیش‌فرض است اعلان کرده است که مشخص‌کننده یک مقدار پیش‌فرض صفر برای هر آرگومان ارسالی به سازنده است. در شکل ۹-۹، خطوط 14-17 یک نسخه جدید از سازنده

Time تعریف کرده‌اند که مقادیری برای پارامترهای **hr**، **min** و **sec** دریافت می‌کند که در مقداردهی اولیه اعضا داده ساعت، دقیقه و ثانیه کاربرد دارند.

```
1 // Fig. 9.8: Time.h
2 // Declaration of class Time.
3 // Member functions defined in Time.cpp.
4
5 // prevent multiple inclusions of header file
6 #ifndef TIME_H
7 #define TIME_H
8
9 // Time abstract data type definition
10 class Time
11 {
12 public:
13     Time( int = 0, int = 0, int = 0 ); // default constructor
14
15     // set functions
16     void setTime( int, int, int ); // set hour, minute, second
17     void setHour( int ); // set hour (after validation)
18     void setMinute( int ); // set minute (after validation)
19     void setSecond( int ); // set second (after validation)
20
21     // get functions
22     int getHour(); // return hour
23     int getMinute(); // return minute
24     int getSecond(); // return second
25
26     void printUniversal(); // output time in universal-time format
27     void printStandard(); // output time in standard-time format
28 private:
29     int hour; // 0 - 23 (24-hour clock format)
30     int minute; // 0 - 59
31     int second; // 0 - 59
32 }; // end class Time
33
34 #endif
```

شکل ۸-۹ | کلاس **Time** حاوی یک سازنده با آرگومان‌های پیش‌فرض.

توجه کنید که کلاس **Time** مبادرت به تدارک دیدن توابع **set** و **get** برای هر عضو داده کرده است. اکنون سازنده **Time** اقدام به فراخوانی **setTime** می‌کند و آن هم توابع **setHour**، **setMinute** و **setSecond** را برای اعتبار سنجی و تخصیص مقادیر به اعضای داده فراخوانی می‌کند. آرگومان‌های پیش‌فرض، سازنده را مطمئن می‌سازند که حتی اگر مقادیر در فراخوانی سازنده در نظر گرفته نشده باشند، سازنده قادر به مقداردهی اولیه اعضای داده باشد تا بتواند شی **Time** را در یک وضعیت پایدار نگهداری کند. سازنده‌ای که تمام آرگومان‌های آن پیش‌فرض هستند، یک سازنده پیش‌فرض محسوب می‌شود، یعنی سازنده‌ای که می‌تواند بدون آرگومان فراخوانی یا فعال گردد. حداکثر یک سازنده پیش‌فرض در هر کلاس می‌تواند وجود داشته باشد.

```
1 // Fig. 9.9: Time.cpp
2 // Member-function definitions for class Time.
3 #include <iostream>
4 using std::cout;
5
6 #include <iomanip>
7 using std::setfill;
8 using std::setw;
9
```



```
10 #include "Time.h" // include definition of class Time from Time.h
11
12 // Time constructor initializes each data member to zero;
13 // ensures that Time objects start in a consistent state
14 Time::Time( int hr, int min, int sec )
15 {
16     setTime( hr, min, sec ); // validate and set time
17 } // end Time constructor
18
19 // set new Time value using universal time; ensure that
20 // the data remains consistent by setting invalid values to zero
21 void Time::setTime( int h, int m, int s )
22 {
23     setHour( h ); // set private field hour
24     setMinute( m ); // set private field minute
25     setSecond( s ); // set private field second
26 } // end function setTime
27
28 // set hour value
29 void Time::setHour( int h )
30 {
31     hour = ( h >= 0 && h < 24 ) ? h : 0; // validate hour
32 } // end function setHour
33
34 // set minute value
35 void Time::setMinute( int m )
36 {
37     minute = ( m >= 0 && m < 60 ) ? m : 0; // validate minute
38 } // end function setMinute
39
40 // set second value
41 void Time::setSecond( int s )
42 {
43     second = ( s >= 0 && s < 60 ) ? s : 0; // validate second
44 } // end function setSecond
45
46 // return hour value
47 int Time::getHour()
48 {
49     return hour;
50 } // end function getHour
51
52 // return minute value
53 int Time::getMinute()
54 {
55     return minute;
56 } // end function getMinute
57
58 // return second value
59 int Time::getSecond()
60 {
61     return second;
62 } // end function getSecond
63
64 // print Time in universal-time format (HH:MM:SS)
65 void Time::printUniversal()
66 {
67     cout << setfill( '0' ) << setw( 2 ) << getHour() << ":"
68         << setw( 2 ) << getMinute() << ":" << setw( 2 ) << getSecond();
69 } // end function printUniversal
70
71 // print Time in standard-time format (HH:MM:SS AM or PM)
72 void Time::printStandard()
73 {
74     cout << (( getHour() == 0 || getHour() == 12 ) ? 12 : getHour() % 12 )
75         << ":" << setfill( '0' ) << setw( 2 ) << getMinute()
76         << ":" << setw( 2 ) << getSecond() << ( hour < 12 ? " AM" : " PM" );
77 } // end function printStandard
```

شکل ۹-۹ | تعریف تابع عضو کلاس Time شامل یک سازنده که آرگومان دریافت می‌کند.

کلاس‌ها: نگاه‌های عمیق‌تر: بخش I فصل نهم ۲۷۱

در خط 16 از شکل ۹-۹، سازنده مبادرت به فراخوانی از تابع عضو `setTime` با مقادیر ارسالی به سازنده می‌کند (یا مقادیر پیش‌فرض). تابع `setTime` تابع `setHour` را فراخوانی می‌کند تا مطمئن گردد که مقدار تدارک دیده شده برای ساعت در بازه 0-23 قرار دارد، سپس تابع `setMinute` و `setSecond` برای اطمینان از اینکه مقادیر تدارک دیده شده برای دقیقه و ثانیه نیز در بازه 0-59 جای دارند، فراخوانی می‌شوند. اگر مقداری خارج از محدوده باشد، آن مقدار با صفر تنظیم می‌شود.

دقت کنید که سازنده `Time` می‌توانست برای در برگرفتن همان عبارات بعنوان تابع عضو `setTime` یا حتی عبارات جداگانه در توابع `setHour`، `setMinute` و `setSecond` نوشته شود. فراخوانی `setHour`، `setMinute` و `setSecond` از طریق سازنده می‌تواند کمی موثرتر واقع شود چرا که می‌تواند فراخوانی زیاد `setTime` را برطرف سازد و حذف نماید. به همین ترتیب، کپی‌کد از خطوط 37، 31 و 43 بدون سازنده می‌تواند هزینه فراخوانی `setTime`، `setHour`، `setMinute` و `setSecond` را کاهش دهد. کد نویسی سازنده `Time` یا تابع عضو `setTime` بعنوان کپی‌کد در خطوط 37، 31 و 43 می‌تواند نگهداری این کلاس را بسیار سخت نماید. اگر پیاده‌سازی `setHour`، `setMinute` و `setSecond` دچار تغییر شود، پیاده‌سازی هر تابع عضو که در خطوط 37، 31 و 43 تکرار شده‌اند هم متعاقب آن تغییر خواهند یافت.

با مجبور کردن سازنده `Time` برای فراخوانی `setTime` و مجبور کردن `setTime` برای فراخوانی `setHour`، `setMinute` و `setSecond` امکان می‌دهد تا نیاز به تغییر کدی که مبادرت به اعتبار سنجی ساعت، دقیقه و ثانیه می‌کند، به حداقل برسد. همچنین کارایی سازنده `Time` و `setTime` می‌تواند با اعلان صریح آنها بصورت `inline` یا تعریف آنها در تعریف کلاس افزایش یابد.

مهندسی نرم‌افزار: هر تغییری در مقادیر آرگومان پیش‌فرض یک تابع مستلزم کامپایل مجدد کد سرویس‌گیرنده است.

مهندسی نرم‌افزار

هر تغییری در مقادیر آرگومان پیش‌فرض یک تابع مستلزم کامپایل مجدد کد سرویس‌گیرنده است.

تابع `main` در شکل ۹-۱۰ اقدام به مقداردهی اولیه پنج شی `Time` می‌کند. یکی با سه آرگومان پیش‌فرض در فراخوانی غیرصریح سازنده (خط 11)، یکی با یک آرگومان مشخص شده (خط 12)، یکی با دو آرگومان مشخص شده (خط 13)، یکی با سه آرگومان مشخص شده (خط 14) و یکی با سه آرگومان اشتباه مشخص شده در خط 15. سپس برنامه هر شی را در فرمت زمانی استاندارد و جهانی به نمایش در می‌آورد.

```
1 // Fig. 9.10: fig09_10.cpp
2 // Demonstrating a default constructor for class Time.
3 #include <iostream>
```



```
4 using std::cout;
5 using std::endl;
6
7 #include "Time.h" // include definition of class Time from Time.h
8
9 int main()
10 {
11     Time t1; // all arguments defaulted
12     Time t2( 2 ); // hour specified; minute and second defaulted
13     Time t3( 21, 34 ); // hour and minute specified; second defaulted
14     Time t4( 12, 25, 42 ); // hour, minute and second specified
15     Time t5( 27, 74, 99 ); // all bad values specified
16
17     cout << "Constructed with:\n\nt1: all arguments defaulted\n ";
18     t1.printUniversal(); // 00:00:00
19     cout << "\n ";
20     t1.printStandard(); // 12:00:00 AM
21
22     cout << "\n\nt2: hour specified; minute and second defaulted\n ";
23     t2.printUniversal(); // 02:00:00
24     cout << "\n ";
25     t2.printStandard(); // 2:00:00 AM
26
27     cout << "\n\nt3: hour and minute specified; second defaulted\n ";
28     t3.printUniversal(); // 21:34:00
29     cout << "\n ";
30     t3.printStandard(); // 9:34:00 PM
31
32     cout << "\n\nt4: hour, minute and second specified\n ";
33     t4.printUniversal(); // 12:25:42
34     cout << "\n ";
35     t4.printStandard(); // 12:25:42 PM
36
37     cout << "\n\nt5: all invalid values specified\n ";
38     t5.printUniversal(); // 00:00:00
39     cout << "\n ";
40     t5.printStandard(); // 12:00:00 AM
41     cout << endl;
42     return 0;
43 } // end main
```

Constructed with:

```
t1: all arguments defaulted
    00:00:00
    12:00:00 AM

t2: hour specified; minute and second defaulted
    02:00:00
    2:00:00 AM

t3: hour and minute specified; second defaulted
    12:34:00
    9:34:00 PM

t4: hour, minute and second defaulted
    12:25:42
    12:25:42 AM

t5: all invalid values specified
    00:00:00
    12:00:00 AM
```

شکل ۹-۱۰ | سازنده با آرگومان‌های پیش فرض.

۹-۷ نابود کننده‌ها

نابودکننده (تخریب‌کننده) نوع دیگری از تابع عضو می‌باشد. نام نابودکننده یک کلاس همراه با کاراکتر مد (~) و نام کلاس مشخص می‌شود. این قاعده نامگذاری دارای جاذبه شهودی است، زیرا همانطوری که

کلاس‌ها: نگاه‌های عمیق‌تر: بخش I _____ فصل نهم ۲۷۳

در یک فصل پایانی خواهید دید، عملگر مد یک عملگر مکمل بی‌نی است و تا اندازه‌ای یک نابودکننده، متمم یک سازنده است. توجه کنید که غالباً از نابودکننده‌ها در مقالات بعنوان "dtor" یاد می‌شود. ما ترجیح می‌دهیم که از این کلمه استفاده نکنیم. نابودکننده یک کلاس بصورت تلویحی (غیرصریح) و در زمان از بین رفتن شی فراخوانی می‌شود. برای مثال، این اتفاق برای شی رخ می‌دهد که برنامه از قلمرو که شی در آن ایجاد شده خارج گردد. توجه کنید که خود نابودکننده نمی‌تواند حافظه اخذ شده توسط شی را آزاد سازد، این تابع عملیات خاتمه کار، قبل از اینکه سیستم حافظه شی را بازپس بگیرد وارد صحنه می‌شود.

نابودکننده پارامتر دریافت نمی‌کند و مقداری برگشت نمی‌دهد. نابودکننده نوع خاصی را هم برگشت نمی‌دهد (حتی void). یک کلاس می‌تواند فقط یک نابودکننده داشته باشد. نابودکننده را نمی‌توان سربارگذاری کرد.

خطای برنامه‌نویسی

ارسال آرگومان به یک نابودکننده، تعیین نوع برگشتی به یک نابودکننده، برگشت دادن مقدار از یک نابودکننده یا سربارگذاری آن خطای نحوی است.

با اینکه تا بدین جا برای کلاس‌های معرفی شده، نابودکننده تدارک ندیده‌ایم، اما هر کلاسی دارای یک نابودکننده است. اگر برنامه‌نویس بطور صریح اقدام به تدارک دیدن یک نابودکننده نکند، خود کامپایلر یک نابودکننده تهی ایجاد می‌کند. در فصل یازدهم، اقدام به ایجاد نابودکننده‌های متناسب با کلاس‌هایی خواهیم که شی‌های آنها حاوی حافظه اخذ شده دینامیکی هستند (همانند آرایه‌ها و رشته‌ها) یا از منابع دیگر سیستم استفاده می‌کنند (همانند فایل‌ها که در فصل هفدهم به بررسی آنها خواهیم پرداخت).

۹-۸ زمان فراخوانی سازنده‌ها و نابودکننده‌ها

سازنده‌ها و نابودکننده‌ها بصورت غیرصریح توسط کامپایلر فراخوانی می‌شوند. ترتیب فراخوانی این توابع بستگی به ترتیب ورود آنها به مرحله اجرا و ترک قلمرو دارد که شی‌ها در آن نمونه‌سازی شده‌اند. بطور کلی، فراخوانی نابودکننده‌ها به ترتیب معکوس از فراخوانی سازنده‌های مقتضی صورت می‌گیرد، اما همانطوری که در برنامه‌های شکل ۹-۱۱ الی ۹-۱۳ شاهد خواهید بود، کلاس‌های ذخیره‌سازی شی‌ها می‌توانند ترتیب فراخوانی نابودکننده‌ها را در دچار تغییر سازند.

فراخوانی سازنده‌های متعلق به شی‌های تعریف شده در قلمرو سراسری قبل از هر تابعی (شامل main هم می‌شود) صورت می‌گیرند. نابودکننده‌های متناظر پس از اتمام main فراخوانی می‌شوند. تابع exit برنامه را مجبور می‌کند تا بلافاصله و بدون اجرای نابودکننده بر روی شی‌های اتوماتیک خاتمه یابد. از این تابع اغلب برای خاتمه دادن به برنامه در زمان‌های که خطایی در ورودی مشاهده شود یا اینکه فایل مورد نظر

برای پردازش باز نشود استفاده می‌شود. تابع **abort** کار مشابهی با تابع **exit** انجام می‌دهد، اما برنامه را بلافاصله مجبور به خاتمه می‌کند بدون اینکه به نابودکننده‌ای هر شی اجازه دهد تا فراخوانی گردند. معمولاً از تابع **abort** برای تشخیص خاتمه غیرعادی برنامه استفاده می‌شود.

سازنده برای یک شی محلی اتوماتیک زمانی فراخوانی می‌شود که اجرا برنامه به مکانی برسد که شی در آنجا تعریف شده است، نابودکننده متناظر هم زمانی فراخوانی می‌گردد که اجرا، قلمرو شی را ترک می‌کند. سازنده‌ها و نابودکننده‌های متعلق به شی‌های اتوماتیک در هر بار ورود و خروج اجرای برنامه به قلمرو شی فراخوانی می‌شوند. نابودکننده‌ها برای شی‌های اتوماتیک فراخوانی نمی‌شوند اگر برنامه با فراخوانی تابع **exit** یا **abort** خاتمه یابد.

سازنده برای یک شی محلی **static** (استاتیک) فقط یک بار فراخوانی می‌شود و آن هم زمانی است که اجرا به مکانی برسد که شی در آنجا تعریف شده است. نابودکننده متناظر هم زمانی فراخوانی می‌شود که **main** خاتمه یافته باشد یا برنامه، تابع **exit** را فراخوانی کرده باشد. شی‌های سراسری و استاتیک به ترتیب معکوس از ایجاد خود نابود می‌شوند. نابودکننده‌ها در صورتیکه برنامه با فراخوانی تابع **abort** خاتمه یافته باشد، برای شی‌های استاتیک فراخوانی نخواهند شد. برنامه بکار رفته در شکل‌های ۹-۱۳ الی ۹-۱۱ نشان‌دهنده ترتیبی است که سازنده‌ها و نابودکننده‌های برای شی‌های کلاس **CreateAndDestory** فراخوانی می‌شوند (شکل ۹-۱۱ و شکل ۹-۱۲) از کلاس‌های ذخیره‌سازی مختلف در قلمروهای گوناگون. هر شی از کلاس **CreateAndDestory** حاوی (خطوط 16-17) یک نوع صحیح (**objectID**) و یک رشته (**message**) است که در خروجی برنامه بکار گرفته شده‌اند تا هویت شی باشند. این مثال صرفاً جنبه آموزشی دارد. از اینرو، خط 23 از نابودکننده در شکل ۹-۱۲ تعیین می‌کند که آیا شی نابود شده دارای شناسه (**objectID**) با مقدار 1 یا 6 است یا خیر، و اگر چنین باشد یک کاراکتر خط جدید در خروجی قرار داده می‌شود. این خط کمک می‌کند تا درک خروجی برنامه آسانتر شود.

```
1 // Fig. 9.11: CreateAndDestory.h
2 // Definition of class CreateAndDestory.
3 // Member functions defined in CreateAndDestory.cpp.
4 #include <string>
5 using std::string;
6
7 #ifndef CREATE_H
8 #define CREATE_H
9
10 class CreateAndDestory
11 {
12 public:
13     CreateAndDestory( int, string ); // constructor
14     ~CreateAndDestory(); // destructor
15 private:
16     int objectID; // ID number for object
17     string message; // message describing object
18 }; // end class CreateAndDestory
19
20 #endif
```


شکل ۹-۱۱ | تعریف کلاس CreateAndDestory.

```

1 // Fig. 9.12: CreateAndDestroy.cpp
2 // Member-function definitions for class CreateAndDestroy.
3 #include <iostream>
4 using std::cout;
5 using std::endl;
6
7 #include "CreateAndDestroy.h" // include CreateAndDestroy class definition
8
9 // constructor
10 CreateAndDestroy::CreateAndDestroy( int ID, string messageString )
11 {
12     objectID = ID; // set object's ID number
13     message = messageString; // set object's descriptive message
14
15     cout << "Object " << objectID << "    constructor runs    "
16         << message << endl;
17 } // end CreateAndDestroy constructor
18
19 // destructor
20 CreateAndDestroy::~~CreateAndDestroy()
21 {
22     // output newline for certain objects; helps readability
23     cout << ( objectID == 1 || objectID == 6 ? "\n" : "" );
24
25     cout << "Object " << objectID << "    destructor runs    "
26         << message << endl;
27 } // end ~CreateAndDestroy destructor
    
```

شکل ۹-۱۲ | تعریف تابع عضو کلاس CreateAndDestory.

در شکل ۹-۱۳ شی **first** در قلمرو سراسری تعریف شده است (خط ۱۲). در واقع سازنده آن قبل از اجرای هر عبارتی در **main** فراخوانی می‌شود و نابودکننده آن در خاتمه برنامه و پس از اینکه نابودکننده سایر شی‌ها اجرا شدند، فراخوانی می‌گردد.

تابع **main** (خطوط ۱۴-۲۶) سه شی اعلان کرده است. شی‌های **second** (خط ۱۷) و **fourth** (خط ۲۳) شی‌های اتوماتیک محلی بوده و شی **third** (خط ۱۸) یک شی محلی استاتیک است. سازنده هر یک از این شی‌ها به هنگام رسیدن اجرا به نقطه‌ای که شی در آن اعلان شده فراخوانی می‌شود. نابودکننده شی‌های **fourth** و سپس **second** زمانی فراخوانی می‌شوند که اجرا به انتهای **main** رسیده باشد. بدلیل اینکه شی **third** استاتیک است، تا زمان خاتمه برنامه باقی می‌ماند. نابودکننده شی **third** قبل از نابودکننده شی سراسری **first**، اما پس از اینکه تمام شی‌های دیگر نابود شدند فراخوانی می‌گردد.

تابع **create** (خطوط ۲۹-۳۶) سه شی اعلان کرده است، **fifth** (خط ۳۲) و **seventh** (خط ۳۴) بعنوان شی‌های اتوماتیک محلی و **sixth** (خط ۳۳) بعنوان یک شی استاتیک محلی. نابودکننده شی‌های **seventh** و سپس **fifth** فراخوانی می‌شوند زمانی که **create** خاتمه می‌پذیرد. بدلیل اینکه **sixth** استاتیک است تا زمان خاتمه برنامه باقی می‌ماند. نابودکننده **sixth** قبل از نابودکننده **third** و **first** فراخوانی می‌شود، اما پس از نابودی تمام شی‌های دیگر نابود می‌شود.

```

1 // Fig. 9.13: fig09_13.cpp
2 // Demonstrating the order in which constructors and
3 // destructors are called.
4 #include <iostream>
    
```



```
5 using std::cout;
6 using std::endl;
7
8 #include "CreateAndDestroy.h" // include CreateAndDestroy class definition
9
10 void create( void ); // prototype
11
12 CreateAndDestroy first( 1, "(global before main)" ); // global object
13
14 int main()
15 {
16     cout << "\nMAIN FUNCTION: EXECUTION BEGINS" << endl;
17     CreateAndDestroy second( 2, "(local automatic in main)" );
18     static CreateAndDestroy third( 3, "(local static in main)" );
19
20     create(); // call function to create objects
21
22     cout << "\nMAIN FUNCTION: EXECUTION RESUMES" << endl;
23     CreateAndDestroy fourth( 4, "(local automatic in main)" );
24     cout << "\nMAIN FUNCTION: EXECUTION ENDS" << endl;
25     return 0;
26 } // end main
27
28 // function to create objects
29 void create( void )
30 {
31     cout << "\nCREATE FUNCTION: EXECUTION BEGINS" << endl;
32     CreateAndDestroy fifth( 5, "(local automatic in create)" );
33     static CreateAndDestroy sixth( 6, "(local static in create)" );
34     CreateAndDestroy seventh( 7, "(local automatic in create)" );
35     cout << "\nCREATE FUNCTION: EXECUTION ENDS" << endl;
36 } // end function create
```

Object 1	constructor	runs	(global before main)
MAIN FUNCTION: EXECUTION BEGINS			
Object 2	constructor	runs	(local automatic in main)
Object 3	constructor	runs	(local static in main)
CREATE FUNCTION: EXECUTION BEGINS			
Object 5	constructor	runs	(local automatic in create)
Object 6	constructor	runs	(local static in create)
Object 7	constructor	runs	(local automatic in create)
CREATE FUNCTION: EXECUTION ENDS			
Object 7	destructor	runs	(local automatic in create)
Object 5	destructor	runs	(local automatic in create)
MAIN FUNCTION: EXECUTION RESUMES			
Object 4	constructor	runs	(local automatic in main)
MAIN FUNCTION: EXECUTION ENDS			
Object 4	destructor	runs	(local automatic in main)
Object 2	destructor	runs	(local automatic in main)
Object 6	destructor	runs	(local static in create)
Object 3	destructor	runs	(local static in main)
Object 1	destructor	runs	(global before main)

شکل ۹-۱۳ | ترتیب فراخوانی سازنده‌ها و نابودکننده‌ها.

۹-۹ مبحث آموزشی کلاس Time: برگشت دادن یک مراجعه به داده عضو private

یک مراجعه به یک شی نام مستعار برای نام شی بوده و از اینرو، می‌تواند در سمت چپ یک عبارت تخصیص بکار گرفته شود. در این زمینه، مراجعه‌ها بخوبی پذیرای نقش lvalue هستند و می‌توانند مقداری را دریافت کنند. یک روش استفاده از این قابلیت (متاسفانه) داشتن یک تابع عضو public از کلاسی است

کلاس‌ها: نگاه‌های عمیق‌تر: بخش I _____ فصل نهم ۲۷۷

که یک مراجعه به یک عضو داده **private** از آن کلاس برگشت می‌دهد. دقت کنید که اگر تابعی یک مراجعه ثابت (**const**) برگشت دهد، از آن مراجعه نمی‌توان به‌عنوان یک **lvalue** اصلاح‌پذیر استفاده کرد. در برنامه شکل‌های ۹-۱۶ الی ۹-۱۴ از یک کلاس ساده شده **Time** (شکل ۹-۱۴ و ۹-۱۵) استفاده شده تا به بررسی برگشت دادن یک مراجعه به یک داده عضو **private** با تابع عضو **badSetHour** (اعلان شده در شکل ۹-۱۴ از خط 15 و تعریف شده در شکل ۹-۱۵ از خطوط 29-33) پرداخته شود. در واقع برگشت دادن چنین مراجعه‌ای سبب فراخوانی تابع عضو **badSetHour** بعنوان نام‌جانشین برای عضو داده خصوصی **hour** می‌کند. می‌توان از فراخوانی تابع به هر روشی استفاده کرد که در آن عضو داده **private** (خصوصی) می‌تواند حتی بعنوان یک **lvalue** در یک عبارت تخصیص بکار گرفته شود، از اینرو سرویس‌گیرنده‌های کلاس قادر خواهند بود تا داده **private** کلاس را بطور دلخواه پاک کنند (دستکاری). توجه کنید که همین مشکل می‌تواند در صورتیکه یک اشاره‌گر به داده **private** توسط تابعی برگشت داده شود، رخ دهد.

```
1 // Fig. 9.14: Time.h
2 // Declaration of class Time.
3 // Member functions defined in Time.cpp
4
5 // prevent multiple inclusions of header file
6 #ifndef TIME_H
7 #define TIME_H
8
9 class Time
10 {
11 public:
12     Time( int = 0, int = 0, int = 0 );
13     void setTime( int, int, int );
14     int getHour();
15     int &badSetHour( int ); // DANGEROUS reference return
16 private:
17     int hour;
18     int minute;
19     int second;
20 }; // end class Time
21
22 #endif
```

شکل ۹-۱۴ | برگشت دادن یک مراجعه به داده عضو **private**.

```
1 // Fig. 9.15: Time.cpp
2 // Member-function definitions for Time class.
3 #include "Time.h" // include definition of class Time
4
5 // constructor function to initialize private data;
6 // calls member function setTime to set variables;
7 // default values are 0 (see class definition)
8 Time::Time( int hr, int min, int sec )
9 {
10     setTime( hr, min, sec );
11 } // end Time constructor
12
13 // set values of hour, minute and second
14 void Time::setTime( int h, int m, int s )
15 {
16     hour = ( h >= 0 && h < 24 ) ? h : 0; // validate hour
17     minute = ( m >= 0 && m < 60 ) ? m : 0; // validate minute
18     second = ( s >= 0 && s < 60 ) ? s : 0; // validate second
```



```
19 } // end function setTime
20
21 // return hour value
22 int Time::getHour()
23 {
24     return hour;
25 } // end function getHour
26
27 // POOR PROGRAMMING PRACTICE:
28 // Returning a reference to a private data member.
29 int &Time::badSetHour( int hh )
30 {
31     hour = ( hh >= 0 && hh < 24 ) ? hh : 0;
32     return hour; // DANGEROUS reference return
33 } // end function badSetHour
```

شکل ۹-۱۵ | برگشت دادن یک مراجعه به یک داده عضو private.

در برنامه شکل ۹-۱۶ یک شی Time بنام t (خط ۱۲) و یک مراجعه بنام hourRef (خط ۱۵) اعلان شده است که با مراجعه برگشتی توسط فراخوانی t.badSetHour(20) مقداردهی اولیه می‌شود. خط ۱۷ مقدار مستعار hourRef را نشان می‌دهد. با این عمل نشان داده می‌شود که چگونه hourRef ویژگی کپسوله‌سازی کلاس را شکسته است، عبارات موجود در main ناپیستی به داده private کلاس دسترسی داشته باشند. سپس، خط ۱۸ از نام مستعار برای تنظیم مقدار hour با ۳۰ استفاده کرده (یک مقدار نامعتبر) و خط ۱۹ مقدار برگشتی توسط تابع getHour را برای نمایش اینکه مقدار تخصیصی به hourRef واقعاً داده private در شی t را تغییر داده است، به نمایش در می‌آورد. سرانجام، خط ۲۳ از فراخوانی خود تابع badSetHour بعنوان یک lvalue استفاده کرده و ۷۴ (یک مقدار نامعتبر دیگر) به مراجعه برگشتی توسط تابع تخصیص می‌دهد.

```
1 // Fig. 9.16: fig09_16.cpp
2 // Demonstrating a public member function that
3 // returns a reference to a private data member.
4 #include <iostream>
5 using std::cout;
6 using std::endl;
7
8 #include "Time.h" // include definition of class Time
9
10 int main()
11 {
12     Time t; // create Time object
13
14     // initialize hourRef with the reference returned by badSetHour
15     int &hourRef = t.badSetHour( 20 ); // 20 is a valid hour
16
17     cout << "Valid hour before modification: " << hourRef;
18     hourRef = 30; // use hourRef to set invalid value in Time object t
19     cout << "\nInvalid hour after modification: " << t.getHour();
20
21     // Dangerous: Function call that returns
22     // a reference can be used as an lvalue!
23     t.badSetHour( 12 ) = 74; // assign another invalid value to hour
24
25     cout << "\n\n*****\n"
26         << "POOR PROGRAMMING PRACTICE!!!!!!\n"
27         << "t.badSetHour( 12 ) as an lvalue, invalid hour: "
28         << t.getHour()
29         << "\n*****" << endl;
30     return 0;
31 } // end main
```



```
Valid hour before modification: 20
Invalid hour after modification: 30

*****
POOR PROGRAMMING PRACTICE!!!!!!
t.badSetHour( 12 ) as an lvalue, invalid hour: 74
*****
```

شکل ۹-۱۶ | برگشت دادن یک مراجعه به یک عضو داده `private`.

خط 28 مجدداً مقدار برگشتی توسط تابع `getHour` را برای نمایش اینکه مقدار تخصیص یافته به نتیجه فراخوانی تابع در خط 23 داده `private` در شی `t` را تغییر داده است، به نمایش در می‌آورد.

۹-۱۰ تخصیص Memberwise

می‌توان از عملگر تخصیص (=) برای تخصیص یک شی به شی دیگر از همان نوع استفاده کرد. بطور پیش‌فرض، چنین تخصیصی توسط تخصیص *memberwise* صورت می‌گیرد، هر عضو داده از شی در سمت راست عملگر تخصیص بطور جداگانه به همان عضو داده در شی قرار گرفته در سمت چپ عملگر تخصیص، انتساب داده می‌شود. در شکل‌های ۹-۱۷ و ۹-۱۸ کلاس `Date` برای استفاده در این مثال تعریف شده است. در خط 20 از شکل ۹-۱۹ از تخصیص *memberwise* برای انتساب اعضای داده `date1` از کلاس `Date` به اعضای داده متناظر `date2` از کلاس `Date` استفاده شده است.

```
1 // Fig. 9.17: Date.h
2 // Declaration of class Date.
3 // Member functions are defined in Date.cpp
4
5 // prevent multiple inclusions of header file
6 #ifndef DATE_H
7 #define DATE_H
8
9 // class Date definition
10 class Date
11 {
12 public:
13     Date( int = 1, int = 1, int = 2000 ); // default constructor
14     void print();
15 private:
16     int month;
17     int day;
18     int year;
19 }; // end class Date
20
21 #endif
```

شکل ۹-۱۷ | فایل سرآیند کلاس `Date`.

```
1 // Fig. 9.18: Date.cpp
2 // Member-function definitions for class Date.
3 #include <iostream>
4 using std::cout;
5 using std::endl;
6
7 #include "Date.h" // include definition of class Date from Date.h
8
9 // Date constructor (should do range checking)
10 Date::Date( int m, int d, int y )
11 {
12     month = m;
13     day = d;
14     year = y;
```



```
15 } // end constructor Date
16
17 // print Date in the format mm/dd/yyyy
18 void Date::print()
19 {
20     cout << month << '/' << day << '/' << year;
21 } // end function print
```

شکل ۱۸-۹ | تعریف عضو داده کلاس Date.

```
1 // Fig. 9.19: fig09_19.cpp
2 // Demonstrating that class objects can be assigned
3 // to each other using default memberwise assignment.
4 #include <iostream>
5 using std::cout;
6 using std::endl;
7
8 #include "Date.h" // include definition of class Date from Date.h
9
10 int main()
11 {
12     Date date1( 7, 4, 2004 );
13     Date date2; // date2 defaults to 1/1/2000
14
15     cout << "date1 = ";
16     date1.print();
17     cout << "\ndate2 = ";
18     date2.print();
19
20     date2 = date1; // default memberwise assignment
21
22     cout << "\n\nAfter default memberwise assignment, date2 = ";
23     date2.print();
24     cout << endl;
25     return 0;
26 } // end main
```

```
date1 = 7/4/2004
date2 = 1/1/2000
```

```
After default memberwise assignment, date2 = 7/4/2004
```

شکل ۱۹-۹ | تخصیص memberwise.

در این مورد، عضو month از date1 به عضو month از date2، عضو day از date1 به عضو day از date2 و عضو year از date1 به عضو year از date2 تخصیص می‌یابد. توجه کنید که سازنده Date حاوی هیچ بخشی برای بررسی خطا نیست.

شی‌ها می‌توانند بعنوان آرگومان‌های تابع ارسال شده و می‌توانند از توابع برگشت داده شوند. چنین ارسال و برگشتی بطور پیش‌فرض به روش ارسال با مقدار صورت می‌گیرد که در آن یک کپی از شی ارسال یا برگشت داده می‌شود. در چنین حالتی، C++ یک شی جدید ایجاد و از یک سازنده کپی‌کننده برای کپی مقدار شی اصلی به شی جدید استفاده می‌کند. برای هر کلاسی، کامپایلر یک سازنده کپی‌کننده پیش‌فرض تدارک دیده که هر عضو از شی اصلی را به عضو متناظر در شی جدید کپی می‌کند. همانند تخصیص memberwise، سازنده‌های کپی‌کننده می‌توانند به هنگام استفاده با کلاسی که حاوی اشاره‌گرهای با حافظه اخذ شده دینامیکی هستند، مشکل ساز شوند. در فصل یازدهم به بررسی این موضوع خواهیم پرداخت.

۹-۱۱ استفاده مجدد از نرم‌افزار

سعی افرادی که سرگرم نوشتن برنامه‌های شی‌گرا هستند، پیاده‌سازی کلاس‌های سودمند و کاربردی‌تر است. انگیزه بسیار چشمگیری وجود دارد که از کلاس‌های تدارک دیده شده توسط جامعه‌های برنامه‌نویسی استفاده شود. تعدادی زیادی از کتابخانه‌های کلاس وجود دارند و برخی در سرتاسر جهان در حال ایجاد می‌باشند. بایستی نرم‌افزار از همان آغاز کار، خوش تعریف، بدقت تست شده، بخوبی مستند شده، قابل حمل با کارایی بالا و از کامپونت‌های قابل دسترس ایجاد شده باشد. چنین نرم‌افزاری با قابلیت استفاده مجدد سرعت نرم‌افزارهای قدرتمند و با کیفیت بالا را افزایش می‌دهد. توسعه سریع برنامه‌های کاربردی (RAD) بواسطه مکانیزم قابل استفاده بودن مجدد اجزاء اهمیت خاصی پیدا کرده است.

مسائل علمی باید حل شوند، اما قبل از آن باید به بررسی دقیق مسائل استفاده مجدد از نرم‌افزار پرداخت. نیاز به فهرست کردن طرح، اخذ مجوز طرح‌ها، مکانیزم‌های حفاظتی برای اطمینان از اینکه کپی‌های اصلی از کلاس‌ها معیوب و خراب تهیه نخواهد شد. توصیف طرح‌ها را داریم تا طراحان سیستم‌های جدید بتوانند به آسانی تعیین کنند که آیا شی‌های موجود می‌توانند نیاز آنها را برآورده سازند. همچنین نیاز به مکانیزم مرور داریم تا کلاس‌های موجود و در دسترس را مشخص کرده و نشان دهد که کدام کلاس به خواست طراح نرم‌افزار نزدیکتر است.

۹-۱۲ مبحث آموزشی مهندسی نرم‌افزار: شروع برنامه‌نویسی کلاس‌های سیستم ATM

در بخش‌های مبحث آموزشی مهندسی نرم‌افزار در فصل‌های یک الی هفتم، به معرفی اصول و مفاهیم بنیادین شی‌گرا و طراحی شی‌گرا بر روی سیستم ATM پرداخته شد. در ابتدای این فصل هم به بررسی برخی از جزئیات برنامه‌نویسی کلاس‌ها در C++ پرداختیم. حال شروع به پیاده‌سازی طرح شی‌گرای خود در C++ می‌کنیم. در انتهای این بخش، شما را با نحوه تبدیل دیالگرام‌های کلاس به فایل‌های سرآیند C++ آشنا خواهیم کرد. در بخش پایانی «مبحث آموزشی مهندسی نرم‌افزار» (بخش ۱۰-۱۳)، این فایل‌های سرآیند را برای هماهنگی با مفهوم ارث‌بری در برنامه‌نویسی شی‌گرا اصلاح خواهیم کرد.

رویت

می‌خواهیم تصریح‌کننده‌های دسترسی به اعضای کلاس‌ها را فراهم آوریم. در فصل سوم، به معرفی تصریح‌کننده‌های دسترسی **public** و **private** پرداختیم. این تصریح‌کننده‌ها قابل رویت یا دسترس پذیر بودن صفات و عملیات یک شی را که در اختیار شی‌های دیگر هستند، تعیین می‌کنند. قبل از اینکه بتوانیم شروع به پیاده‌سازی طرح خود نمائیم، بایستی بررسی کنیم که کدام صفات و عملیاتی از کلاس‌ها حالت **public** دارند و کدامیک حالت **private**. در فصل سوم، مشاهده کردید که معمولاً اعضای داده بایستی **private** باشند و آن دسته از توابع عضو که توسط سرویس گیرنده‌ها فعال می‌شوند بایستی از نوع **public**

تعیین شوند. توابع عضو که فقط توسط سایر توابع عضو یک کلاس فراخوانی می‌گردند، بعنوان «توابع یوتیلیتی» شناخته می‌شوند، با این همه، معمولاً باید **private** باشند. زبان UML از نشانگر رویت برای مدل کردن میزان رویت صفات و عملیات استفاده می‌کند. رویت عمومی (public) با قرار دادن یک نماد جمع (+) قبل از یک عملیات یا صفت شناخته می‌شود. رویت خصوصی (private) هم با یک نماد منفی (-) تعیین می‌گردد. در شکل ۹-۲۰ دیاگرام کلاس با اعمال نشانگرهای رویت به روز شده است. [نکته: در شکل ۹-۲۰ تمام پارامترهای عملیاتی لحاظ نشده است و این کاملاً عادی است. افزودن نشانگرهای رویت تأثیری در پارامترهای مدل شده در دیاگرام‌های کلاس در شکل‌های ۶-۲۲ الی ۶-۲۵ ندارد.]

هدایت

قبل از اینکه شروع به پیاده‌سازی طرح خود با ++C کنیم، به معرفی یکی دیگر از نمادهای UML می‌پردازیم. دیاگرام کلاس در شکل ۹-۲۱ با در اختیار گرفتن فلش‌های هدایت به همراه خطوط ارتباطی در میان کلاس‌های سیستم ATM به روز شده است. فلش‌های هدایت نشان می‌دهند که کدام جهت ارتباطی را می‌توان طی کرد که بر پایه مدل همکاری و دیاگرام‌های توالی است (بخش ۱۲-۷). به هنگام پیاده‌سازی یک سیستم طراحی شده با استفاده از UML، برنامه‌نویسان از فلش‌های هدایت برای کمک در تعیین اینکه کدام شی‌ها نیاز به مراجعه یا اشاره به سایر شی‌ها دارند، استفاده می‌کنند. برای مثال فلش هدایت که از کلاس ATM به کلاس BankDatabase اشاره می‌کند بر این نکته دلالت دارد که می‌توانیم از ابتدا به انتها حرکت کنیم، و در نتیجه ATM قادر به فعال کردن عملیات BankDatabase می‌شود. با این وجود، در حالیکه شکل ۹-۲۱ حاوی یک فلش هدایت از کلاس BankDatabase به کلاس ATM نیست، پس BankDatabase قادر به دسترسی به عملیات ATM نمی‌باشد. دقت کنید که وابستگی‌های موجود در یک دیاگرام کلاس که دارای فلش‌های هدایت در هر دو انتهای خود هستند یا دارای این فلش‌های نیستند، نشاندهنده هدایت دو طرفه (دو سویه) می‌باشند.

شکل ۹-۲۰ | دیاگرام کلاس با نشانگرهای رویت.

همانند دیاگرام کلاس در شکل ۳-۲۳، دیاگرام کلاس در شکل ۹-۲۱ برای حفظ سادگی کلاس‌های BalanceInquiry و Deposit را در نظر نگرفته است. هدایت اعمال شده در این کلاس‌ها بسیار به هدایت اعمال شده در کلاس Withdrawal نزدیک است. از بخش ۱۱-۳ بخاطر دارید که BalanceInquiry دارای یک رابطه با کلاس Screen است. می‌توانیم از طریق این رابطه از کلاس BalanceInquiry به کلاس Screen برسیم، اما نمی‌توانیم از کلاس Screen به کلاس BalanceInquiry هدایت شویم. از اینرو، اگر به سراغ مدل کردن کلاس BalanceInquiry در شکل ۹-۲۱ برویم، می‌توانیم یک فلش هدایت در انتهای کلاس Screen این رابطه قرار دهیم. همچنین بخاطر دارید یک کلاس Deposit با

کلاس‌های **Screen**، **Keypad** و **DepositSlot** رابطه دارد. می‌توانیم از کلاس **Deposit** به هر کدامیک از این کلاس‌ها هدایت شویم، اما عکس اینحالت صادق نیست. از اینرو فلش‌های هدایت را در انتهای رابطه با این کلاس‌ها قرار داده‌ایم.

شکل ۹-۲۱ | دیاگرام کلاس با فلش‌های هدایت.

پیاده‌سازی سیستم **ATM** از روی طرح **UML** آن

اکنون آماده هستیم تا شروع به پیاده‌سازی سیستم **ATM** نمائیم. ابتدا کلاس‌های موجود در دیاگرام‌های شکل‌های ۹-۲۰ و ۹-۲۱ را به فایل‌های سرآیند **C++** تبدیل می‌کنیم. این کد عرضه‌کننده «اسکلت» سیستم خواهد بود. در فصل سیزدهم، فایل‌های سرآیند را برای بهره‌گیری از مفهوم ارث‌بری اصلاح خواهیم کرد. بعنوان یک مثال، شروع به ایجاد فایل سرآیند متعلق به کلاس **Withdrawal** از روی طرح موجود این کلاس در شکل ۹-۲۰ می‌کنیم. از این تصویر برای تعیین صفات و عملیات کلاس استفاده کنیم. از مدل **UML** در شکل ۹-۲۱ برای تعیین وابستگی‌های موجود مابین کلاس‌ها استفاده می‌کنیم. برای هر کلاسی پنج مرحله زیر را دنبال می‌کنیم:

۱- از نام قرار گرفته در بخش اول یک کلاس در دیاگرام کلاس برای تعریف کلاس در فایل سرآیند استفاده می‌کنیم (شکل ۹-۲۲). از دستوردهنده‌های پیش‌پردازنده **#ifndef**، **#define** و **#endif** برای اجتناب از اعمال بیش از یکبار فایل سرآیند در برنامه استفاده کنید.

۲- از صفات موجود در بخش دوم کلاس برای اعلان اعضای داده استفاده کنید. برای مثال، صفات **private** از کلاس **Withdrawal** عبارتند از **accountNumber** و **amount** که حاصل آن در شکل ۹-۲۳ آورده شده است.

۳- از وابستگی توصیف شده در دیاگرام کلاس برای اعلان مراجعه‌ها (یا اشاره‌گرها در صورت نیاز) به شی‌های دیگر استفاده کنید. برای مثال، مطابق شکل ۹-۲۱، کلاس **Withdrawal** می‌تواند به یک شی از کلاس **Screen**، یک شی از کلاس **Keypad**، یک شی از کلاس **CashDispenser** و یک شی از کلاس **BankDatabase** دسترسی داشته باشد. کلاس **Withdrawal** باید مبادرت به حفظ هندل‌هایی (دستگیره) به این شی‌ها کند، تا پیغام‌های به آنها ارسال نماید. از اینرو خطوط 19-22 از شکل ۹-۲۴ مبادرت به اعلان چهار مراجعه بعنوان اعضای داده **private** کرده‌اند. در پیاده‌سازی **Withdrawal** در ضمیمه G، یک سازنده این اعضای داده را با مراجعه‌های به شی‌های واقعی مقاداردهی اولیه کرده است. توجه کنید که در خطوط 6-9، **#include** فایل‌های سرآیند حاوی تعاریفی از کلاس‌های **Screen**، **Keypad**، **CashDispenser** و **BankDatabase** است، از اینروست که می‌توانیم مراجعه‌های به شی‌هایی از این کلاس‌ها در خطوط 19-22 اعلان کنیم.

۴- ازدحام ایجاد شده از وارد کردن فایل‌های سرآیند کلاس‌های **CashDispenser**، **Keypad**، **Screen** و **BankDatabase** در شکل ۹-۲۴ بیش از نیاز است. کلاس **Withdrawal** حاوی مراجعه‌های به شی‌های از این کلاس‌ها است (حاوی شی‌های واقعی نیست) و مقدار اطلاعات مورد نیاز توسط کامپایلر برای ایجاد یک مراجعه با ایجاد یک شی تفاوت دارد. بخاطر دارید که ایجاد یک شی مستلزم آن است که برای کامپایلر تعریفی از کلاسی که نام کلاس را بعنوان یک نوع جدید تعریف شده از سوی کاربر معرفی می‌کند و نشان‌دهنده اعضای داده‌ای است که تعیین کننده میزان حافظه مورد نیاز برای آن شی هستند، تدارک دیده باشید. با این همه، اعلان یک مراجعه (یا اشاره گر) به یک شی، فقط مستلزم آن است که کامپایلر بداند که شی از کلاس موجود است و نیازی به دانستن ساینز شی ندارد. هر مراجعه (یا اشاره گری) صرفنظر از اینکه به کدام شی از کلاسی مراجعه دارد، فقط حاوی آدرس حافظه شی واقعی است. میزان حافظه مورد نیاز برای ذخیره‌سازی یک آدرس یک مسئله سخت افزاری مرتبط با کامپیوتر است. کامپایلر از سایر هر مراجعه یا اشاره گری مطلع است. در نتیجه، به هنگام اعلان فقط یک مراجعه به یک شی از آن کلاس، وارد کردن کل فایل سرآیند کلاس ضرورتی ندارد و نیاز به معرفی نام کلاس داریم اما نیازی به تدارک دیدن آرایش داده شی نداریم چرا که کامپایلر از ساینز تمام مراجعه‌ها اطلاع دارد. زبان C++ دارای دستوری بنام *اعلان رو به جلو* یا *forward* است که نشان می‌دهد یک فایل سرآیند حاوی مراجعه‌ها یا اشاره گرهای به یک کلاس است، اما تعریف کلاس خارج از فایل سرآیند قرار دارد. می‌توانیم `#include`‌های موجود در تعریف کلاس **Withdrawal** شکل ۹-۲۴ را با اعلان‌های رو به جلو کلاس‌های **CashDispenser**، **Keypad**، **Screen** و **BankDatabase** جایگزین کنیم (خطوط ۹-۶ در شکل ۲۵-۹). بجای وارد کردن کل فایل سرآیند برای هر کدامیک از این کلاس‌ها، فقها یک اعلان رو به جلو از هر کلاس در فایل سرآیند را برای کلاس **Withdrawal** جایگزین می‌کنیم. توجه کنید که اگر کلاس **Withdrawal** حاوی شی‌های واقعی بجای مراجعه‌ها باشد (یعنی علامت‌های `&` در خطوط ۱۹-۲۲ حذف شوند)، نیاز خواهد بود تا کل فایل‌های سرآیند را وارد (`#include`) نماییم.

```
1 // Fig. 9.22: Withdrawal.h
2 // Definition of class Withdrawal that represents a withdrawal transaction.
3 #ifndef WITHDRAWAL_H
4 #define WITHDRAWAL_H
5
6 class Withdrawal
7 {
8 }; // end class Withdrawal
9
10 #endif // WITHDRAWAL_H
```

شکل ۹-۲۲ | تعریف کلاس **Withdrawal** احاطه شده در پوشاننده‌های پیش‌پردازنده.

```
1 // Fig. 9.23: Withdrawal.h
2 // Definition of class Withdrawal that represents a withdrawal transaction.
3 #ifndef WITHDRAWAL_H
4 #define WITHDRAWAL_H
5
6 class Withdrawal
```


کلاس‌ها: نگاهی عمیق‌تر: بخش I فصل نهم ۲۸۵

```

7 {
8 private:
9     // attributes
10    int accountNumber; // account to withdraw funds from
11    double amount; // amount to withdraw
12
13 }; // end class Withdrawal
14
15 #endif // WITHDRAWAL_H

```

شکل ۹-۲۳ | افزودن صفات به فایل سرآیند کلاس Withdrawal.

```

1 // Fig. 9.24: Withdrawal.h
2 // Definition of class Withdrawal that represents a withdrawal transaction.
3 #ifndef WITHDRAWAL_H
4 #define WITHDRAWAL_H
5
6 #include "Screen.h" // Screen class definition
7 #include "BankDatabase.h" // BankDatabase class definition
8 #include "Keypad.h" // Keypad class definition
9 #include "CashDispenser.h" // CashDispenser class definition
10
11 class Withdrawal
12 {
13 private:
14     // attributes
15     int accountNumber; // account to withdraw funds from
16     double amount; // amount to withdraw
17
18     // references to associated objects
19     Screen &screen; // reference to ATM's screen
20     Keypad &keypad; // reference to ATM's keypad
21     CashDispenser &cashDispenser; // reference to ATM's cash dispenser
22     BankDatabase &bankDatabase; // reference to the account info database
23 }; // end class Withdrawal
24
25 #endif // WITHDRAWAL_H

```

شکل ۹-۲۴ | اعلان مراجعه‌ها به شی‌های مرتبط با کلاس Withdrawal.

توجه کنید که استفاده از اعلان رو به جلو (تا حد امکان) بجای وارد کردن کل فایل سرآیند از یک مشکل پیش‌پردازنده بنام *وارد کردن دایره‌ای (circular include)* جلوگیری می‌کند. این مشکل زمانی برای فایل سرآیند کلاس A رخ می‌دهد که فایل سرآیندی برای کلاس B را `#include` کرده باشد و برعکس برخی از پیش‌پردازنده‌ها قادر به رفع چنین دستوردهنده‌ها یا رهنمودهای `#include` نیستند و در نتیجه یک خطای کامپایل رخ می‌دهد. برای مثال، اگر کلاس A فقط از یک مراجعه به یک شی از کلاس B استفاده نماید، پس `#include` در فایل سرآیند کلاس A می‌تواند توسط یک اعلان رو به جلو از کلاس B جایگزین شود تا از مشکل `circular include` جلوگیری شود.

```

1 // Fig. 9.25: Withdrawal.h
2 // Definition of class Withdrawal that represents a withdrawal transaction.
3 #ifndef WITHDRAWAL_H
4 #define WITHDRAWAL_H
5
6 class Screen; // forward declaration of class Screen
7 class Keypad; // forward declaration of class Keypad
8 class CashDispenser; // forward declaration of class CashDispenser
9 class BankDatabase; // forward declaration of class BankDatabase
10
11 class Withdrawal
12 {

```



```
13 private:
14     // attributes
15     int accountNumber; // account to withdraw funds from
16     double amount; // amount to withdraw
17
18     // references to associated objects
19     Screen &screen; // reference to ATM's screen
20     Keypad &keypad; // reference to ATM's keypad
21     CashDispenser &cashDispenser; // reference to ATM's cash dispenser
22     BankDatabase &bankDatabase; // reference to the account info database
23 }; // end class Withdrawal
24
25 #endif // WITHDRAWAL_H
```

شکل ۹-۲۵ | استفاده از اعلان‌های روبه جلو بجای دستوردهنده‌های #include

۵- از عملیات‌های قرار گرفته در بخش سوم شکل ۹-۲۰ برای نوشتن نمونه اولیه تابع برای توابع عضو کلاس استفاده کنید. اگر نوع برگشتی خاصی برای یک عملیات مشخص نکرده‌ایم، تابع عضو را با نوع برگشتی `void` اعلان می‌کنیم. با مراجعه به دیاگرام‌های کلاس در شکل‌های ۶-۲۲ الی ۶-۲۵ می‌توان پارامترهای مورد نیاز را اعلان کرد. برای مثال، با افزودن عملیات سراسری `execute` در کلاس `Withdrawal` که دارای یک لیست پارامتری تهی است، نمونه اولیه (prototype) در خط 15 از شکل ۹-۲۶ بدست می‌آید.

```
1 // Fig. 9.26: Withdrawal.h
2 // Withdrawal class definition. Represents a withdrawal transaction.
3 #ifndef WITHDRAWAL_H
4 #define WITHDRAWAL_H
5
6 class Screen; // forward declaration of class Screen
7 class Keypad; // forward declaration of class Keypad
8 class CashDispenser; // forward declaration of class CashDispenser
9 class BankDatabase; // forward declaration of class BankDatabase
10
11 class Withdrawal : public Transaction
12 {
13 public:
14     // operations
15     void execute(); // perform the transaction
16 private:
17     // attributes
18     int accountNumber; // account to withdraw funds from
19     double amount; // amount to withdraw
20
21     // references to associated objects
22     Screen &screen; // reference to ATM's screen
23     Keypad &keypad; // reference to ATM's keypad
24     CashDispenser &cashDispenser; // reference to ATM's cash dispenser
25     BankDatabase &bankDatabase; // reference to the account info database
26 }; // end class Withdrawal
27
28 #endif // WITHDRAWAL_H
```

شکل ۹-۲۶ | افزودن عملیات‌های به فایل سرآیند کلاس Withdrawal.

با انجام اینکار بحث ما درباره اصول اولیه تولید فایل‌های سرآیند کلاس از روی دیاگرام‌های UML به پایان می‌رسد.

تمرینات خودآزمایی مبحث آموزشی مهندسی نرم‌افزار

کلاس‌ها: نگاه‌ی عمیق‌تر: بخش I _____ فصل نهم ۲۸۷

۹-۱ تعیین کنید عبارت زیر صحیح است یا اشتباه، در صورت اشتباه بودن، توضیح دهید چرا:
اگر صفتی از یک کلاس با علامت منفی (-) در دیاگرام کلاس نشانه‌گذاری شود، آن صفت بطور مستقیم از خارج از کلاس در دسترس نمی‌تواند باشد.

۹-۲ در شکل ۹-۲۱، رابطه مابین ATM و Screen براین نکته دلالت دارد که:

(a) می‌توانیم از Screen به ATM هدایت شویم.

(b) می‌توانیم از ATM به Screen هدایت شویم.

(c) a و b هر دو صحیح هستند، هدایت دوسویه است.

(d) هیچ کدامیک از موارد فوق.

۹-۳ کدی به زبان C++ بنویسید که طرح بکار رفته برای کلاس Account را پیاده‌سازی کند.

پاسخ خودآزمایی

۹-۱ صحیح. علامت منفی (-) نشاندهنده رویت private است.

۹-۲ b.

۹-۳ نتیجه طراحی کلاس Account در فایل سرآیند شکل ۹-۲۷ آورده شده است.

```
// Fig. 9.27: Account.h
// Account class definition. Represents a bank account.
#ifndef ACCOUNT_H
#define ACCOUNT_H

class Account
{
public:
    Account( int, int, double, double ); // constructor sets attributes
    bool validatePIN( int ) const; // is user-specified PIN correct?
    double getAvailableBalance() const; // returns available balance
    double getTotalBalance() const; // returns total balance
    void credit( double ); // adds an amount to the Account balance
    void debit( double ); // subtracts an amount from the Account balance
    int getAccountNumber() const; // returns account number
private:
    int accountNumber; // account number
    int pin; // PIN for authentication
    double availableBalance; // funds available for withdrawal
    double totalBalance; // funds available + funds waiting to clear
}; // end class Account

#endif // ACCOUNT_H
```

شکل ۹-۲۷ | فایل سرآیند کلاس Account براساس شکل‌های ۹-۲۰ و ۹-۲۱.

خودآزمایی

۹-۱ جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید:

(a) اعضای کلاس از طریق عملگر ..... در ترکیب با نام یک شی از کلاس یا از طریق عملگر ..... در ترکیب با اشاره‌گر به یک شی از کلاس در دسترس قرار می‌گیرند.

(b) اعضای کلاس بعنوان ..... مشخص می‌شوند و فقط برای توابع عضو کلاس و دوستان کلاس در دسترس قرار می‌گیرند.

۲۸۸ فصل نهم _____ کلاسها: نگاه عمیق‌تر: بخش I

- (c) اعضای کلاس بعنوان..... مشخص می‌شوند و از هر کجای قلمرو کلاس در دسترس می‌گیرند.
 (d) از ..... می‌توان برای تخصیص یک شی از کلاس به شی از همان کلاس استفاده کرد.
 ۲-۹ خطا یا خطاهای موجود در هر یک از عبارات زیر را یافته و آنها را اصلاح کنید.
 (a) فرض کنید نمونه اولیه زیر در کلاس Time اعلان شده‌است:

```
void ~Time(int);
```

(b) عبارت زیر بخشی از تعریف کلاس Time است:

```
class Time
{
public:
    //Function prototype:
private:
    int hour = ;
    int minute = ;
    int second = ;
} ; // end class Time
```

(c) با فرض اینکه نمونه اولیه زیر در کلاس Employee اعلان شده است.

```
int Employee(const char *, const char *);
```

پاسخ خودآزمایی

۹-۱ (a) نقطه، (b -> private (c public (d تخصیص memberwise

۹-۲

- (a) خطا: نابود کننده‌ها اجازه برگشت دادن مقدار یا گرفتن آرگومان را ندارند.
 اصلاح: حذف نوع برگشتی void و پارامتر int از اعلان.
 (b) خطا: اعضا نمی‌توانند بصورت صریح در تعریف کلاس مقداردهی اولیه شوند.
 اصلاح: حذف مقداردهی صریح از تعریف کلاس و مقداردهی اولیه اعضای داده در یک سازنده.
 (c) خطا: سازنده‌ها قادر به برگشت دادن مقدار نیستند.
 اصلاح: حذف نوع برگشتی int از اعلان.

تمرینات

- ۹-۳ منظور از عملگر تفکیک قلمرو چیست؟
 ۹-۴ سازنده‌ای تدارک ببینید که قادر به استفاده از زمان جاری از تابع time( ) باشد، اعلان شده در کتابخانه استاندارد C++ با سرآیند <ctime>، تا یک شی از کلاس time را مقداردهی اولیه نماید.
 ۹-۵ کلاسی بنام Complex ایجاد کنید که قادر به کار با مقادیر مختلط باشد. برنامه‌ای برای تست کلاس خود بنویسید. اعداد مختلط بفرم زیر هستند

(i * بخش موهومی + بخش حقیقی) $\text{realPart} + \text{imaginaryPart} * i$

که در آن i برابر است با $\sqrt{-1}$ □

کلاس‌ها: نگاه‌ی عمیق‌تر: بخش I _____ فصل نهم ۲۸۹

از متغیرهای double برای عرضه داده private کلاس استفاده کنید. یک سازنده در نظر بگیرید که به شی از این کلاس امکان مقداردهی اولیه را در زمان اعلان فراهم آورد. باید سازنده حاوی مقادیر پیش فرض باشد. توابع عضو public را در نظر بگیرید که وظایف زیر را انجام دهند:

(a) جمع دو عدد complex: بخش‌های حقیقی با یکدیگر و بخش‌های موهومی با یکدیگر جمع می‌شوند.
(b) تفریق دو عدد complex: بخش حقیقی قرار گرفته در سمت راست تفریق از بخش حقیقی قرار گرفته در سمت چپ عملوند، کاسته می‌شود، و بخش موهومی قرار گرفته در سمت راست عملوند از بخش موهومی قرار گرفته در سمت چپ عملوند کاسته می‌شود.

(c) چاپ اعداد complex بفرم (a,b) که در آن a بخش حقیقی و b بخش موهومی است.
۶-۹ کلاسی بنام Rational ایجاد کنید تا عملیات ریاضی را با کسرها انجام دهد. برنامه‌ای برای تست کلاس بنویسید. از متغیرهای صحیح برای عرضه داده private کلاس، numerator و denominator استفاده کنید. یک سازنده در نظر بگیرید که به شی از این کلاس امکان مقداردهی اولیه را در زمان اعلان فراهم آورد. سازنده باید حاوی مقادیر پیش فرض باشد و باید کسر را بفرم کاسته شده ذخیره کند. برای مثال، کسر $\frac{2}{4}$ می‌تواند در یک شی بصورت 1 در numerator و 2 در denominator ذخیره شود. توابع عضو public را برای انجام وظایف زیر در نظر بگیرید:

- (a) جمع دو عدد Rational. نتیجه باید بفرم کاسته شده ذخیره شود.
- (b) تفریق دو عدد Rational. نتیجه باید بفرم کاسته شده ذخیره شود.
- (c) ضرب دو عدد Rational. نتیجه باید بفرم کاسته شده ذخیره شود.
- (d) تقسیم دو عدد Rational. نتیجه باید بفرم کاسته شده ذخیره شود.
- (e) چاپ اعداد Rational. بفرم a/b ، که در آن a صورت و b مخرج کسر است.
- (f) چاپ اعداد Rational. با فرمت اعشاری.

۷-۹ برنامه شکل‌های ۸-۹ و ۹-۹ را به نحوی اصلاح کنید که حاوی تابع عضو tick باشد تا زمان ذخیره شده درشی Time را در هر ثانیه افزایش دهد. بایستی شی time همیشه در وضعیت پایدار باقی بماند. برنامه‌ای بنویسید که تابع عضو tick را در حلقه‌ای که زمان را در فرمت استاندارد در هر بار تکرار چاپ می‌کند، تست نماید تا از عملکرد صحیح آن مطمئن گردیم. حتماً حالات زیر تست شوند:

- (a) ورود به دقیقه بعد.
- (b) ورود به ساعت بعد.
- (c) ورود به روز بعد (یعنی 11:59:59 PM به 12:00:00AM).

۸-۹ کلاس Date بکار رفته در شکل‌های ۱۷-۹ و ۱۸-۹ را برای انجام تست خطا در مقداردهی مقادیر برای اعضای داده month، day و year تغییر دهید. همچنین تابع عضو nextDay را برای افزایش یک روز در هر بار در نظر بگیرید. شی Date باید همیشه در وضعیت پایدار باقی بماند. برنامه‌ای بنویسید که تابع nextDay را در حلقه‌ای که

تاریخ جاری را در هر بار تکرار چاپ می‌کند، تست نماید تا از عملکرد صحیح `nextDay` مطمئن گردیم. حتماً حالات زیر تست شوند:

(a) ورود به ماه بعد.

(b) ورود به سال بعد.

۹-۹ کلاس اصلاح شده `Time` در تمرین ۷-۹ و کلاس اصلاح شده `Date` در تمرین ۸-۹ را بصورت یک کلاس بنام `DateAndTime` با هم ترکیب کنید. اگر زمان برای ورود به روز بعدی افزایش یابد، تابع `tick` را برای فراخوانی تابع `nextDay` اصلاح کنید. توابع `printStandard` , `PrintUniversal` را برای چاپ تاریخ و زمان اصلاح کنید. برنامه‌ای بنویسید که کلاس جدید `DateAndTime` را تست کند.

۹-۱۰ توابع `set` بکار رفته در کلاس `Time` شکل‌های ۸-۹ و ۹-۹ را به نحوی اصلاح کنید تا در صورتیکه مبادرت به مقداردهی یک شی از کلاس `Time` با مقدار نامعتبر شود، خطای متناسب با آن برگشت داده شود. برنامه‌ای برای تست این نسخه از کلاس بنویسید. پیغام‌های خطا را در صورت برگشت مقادیر خطا از توابع `set` بنمایش درآورید.

۹-۱۱ کلاس بنام `Rectangle` با صفات `length`, `width` ایجاد کنید که هر یک دارای مقدار پیش فرض 1 هستند. توابع عضوی در نظر بگیرید که اقدام به محاسبه مساحت و محیط مستطیل کنند. همچنین توابع `get` و `set` را برای صفات `length`, `width` در نظر بگیرید. بایستی توابع `set` مراقب باشند که `length`, `width` دارای مقادیر اعشاری بزرگتر از 0.0 و کمتر از 20.0 باشند.

۹-۱۲ کلاس پیشرفته `Rectangle` را به نسبت کلاس یاد شده در تمرین ۱۱-۹ ایجاد کنید. این کلاس فقط مختصات دکارت را برای چهار گوشه مستطیل ذخیره می‌کند. سازنده مبادرت به فراخوانی یک تابع `set` می‌کند که مجموعه چهار مختصاتی را پذیرفته و بررسی می‌کند که هر کدام از آنها در اولین ربع قرار دارند و مقدار آنها بزرگتر از 2.0 نمی‌باشد. همچنین تابع `set` بررسی می‌کند که مختصات تدارک دیده شده، خاص یک مستطیل باشند. توابع عضو در نظر بگیرید که مبادرت به محاسبه طول، عرض، محیط و مساحت نمایند. همچنین یک تابع مسند بنام `square` در نظر بگیرید که تعیین کنید آیا با مستطیل طرف هستیم یا مربع.

۹-۱۳ کلاس `Rectangle` مطرح شده در تمرین ۱۲-۹ را برای داشتن تابع `draw` اصلاح کنید. این تابع اقدام به نمایش مستطیل در درون یک جعبه 25 در 25 می‌کند که بخشی از ربع اول مستطیل در آن مقیم است. از تابع `setFillCharacter` برای پر کردن داخل مستطیل با کاراکتر مشخص شده استفاده کنید. همچنین از تابعی بنام `setPerimeterCharacter` برای تعیین کاراکتری که از آن برای رسم بدنه یا حاشیه مستطیل استفاده خواهد شد، کمک بگیرید.

۹-۱۴ کلاس بنام `HugeInteger` ایجاد کنید که از یک آرایه 40 عنصری از ارقام برای ذخیره‌سازی ارقام به بزرگی اعداد 40 رقمی استفاده کند. توابع عضو `input`, `output`, `add`, `subtract` را در نظر بگیرید. برای مقایسه شی‌های `HugeInteger`، توابع `isGreaterThan`, `isLessThan`, `isGreaterThanOrEqualTo`, `isLessThanOrEqualTo`, `isNotEqualTo` و `isEqualTo` را در نظر بگیرید. هر یک از این توابع یک تابع پیشگو یا مسند هستند که در صورت

کلاس‌ها: نگاه‌ی عمیق‌تر: بخش I _____ فصل نهم ۲۹۱

برقرار بودن رابطه مابین دو شی `IntegerHuge` مقدار `true` و در صورت برقرار نبودن رابطه مقدار `false` برگشت می‌دهند. همچنین تابع مسند `isZero` را در نظر بگیرید. در صورت تمایل می‌توانید توابع عضو `modulus`, `divide`, `multiply` را هم بکار گیرید.